

బమ్మెర పోతరాజు చరిత్రము

మద్రాసు శ్రీరామమూర్తిరవి

కొండవకూర్పు 500 ప్రతులు

కట్టి ప. న్న :

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణమకుండిపో,

రాజమండ్రి.

1944

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య వారావు గారి

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య గారు,

పన్నెండు	1	0	0
బాగు చేయ	1	0	0
కొనుచున్న	1	0	0
గరల్ వైట్	1	0	0
పెట్టవారిమగిడు	1	0	0
బల్ పొత్తు	1	0	0
గర్భవతి	1	0	0

కో॥ కృపణరావు గారి

మేనరికం	1	0	0
డాక్టర్	1	0	0

జి. సి. హెచ్. కోలమూర్తి గారి

మరాఠాచౌడి	1	0	0
డాక్టర్ గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తి గారి			
విడాకులు	1	8	0
ఆంధ్రజ్యోతి	1	8	0

వలయు వారు:—

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు.

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్-డిపో, రాజమండ్రి.

స్త్రీవద్యములు.

.....

మ. అలంకారములు - భావములు - మునుపటి లాభాభిరామములను
 - అనాశాస్త్రములను - మునుపటినుండి స్వచ్ఛముగా ముందరి
 జ్వలవృత్తులు - అనుభవములు వినుల - వ్యాసాలవాలంబున
 నెలయుకా భాగవతాఖ్యైకల్పితగుప్త ద్వీన్ న ద్వైజక్రేయసు.

క. శ్రీకంఠ చాపఖండన
 సాహస్రముఖవిగత శంకన విలస
 కాకుత్స్థవంశమండన
 రాకేనుయాశోకాల వామవృచాలా.

ఉ. ట్రిణితలంబు నెన్నుదురు - మైక్రి - మునితనైకత
 శ్రోణికి జంచరికచయ సుందరవేణికి రక్షితామర
 శ్రేణికి దోయజాతభవ చిత్తవశీకరణైకవాణికిన్
 వాణికి నక్షదామగుక వాఙ్మస్తుక రమ్యచాణికికా.

జా. తల్లి నిన్నుదలంచి పుస్తకము చేతం బూనితిన్ నీవు నా
 యుల్లంబంగుననిల్చి జ్యోభాణముగా నుక్తుల్ సుశబ్దంబు లో
 భిల్లం బలగుము నానువాక్కుసను సంప్రీతిన్ జగన్మోహిని
 పుల్లాబ్జాక్షి సరస్వతీ భగవతీ పూర్ణేందు బింబాననా.

విషయ సూచిక

1	బమ్మెర సోతరాజకవి	...	...
2	సోతనకు శాభివర్ణనము	...	...
3	సోతన జననకాల నిర్ణయము	...	...
4	సోతన నికేతనము	...	...
5	సోతనామాత్యుని వాక్కుద్ధి	...	...
6	సోతనకు సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షముగుట	...	...
7	భాగవతకృతి పతిత్వనిర్ణయము	...	...
8	శివామారణము	...	...
9	సోతనకు గ్రంథరచనయందు మహావిష్ణువు తోడ్పడుట	...	...
10	భాగవతనిమిత్తము	...	...
11	భాగవతమును లక్షణగ్రంథముగా గొనకొందుట	...	...
12	భాగవతము అంక్రీకరణము	...	...
13	సోతన భాషాంతరీకరణము	...	...
14	సోతన వర్ణనములు	...	...
15	సోతన అంత్యానుప్రాసము	...	...
16	భాగవతము భీభత్సము	...	...
17	భాగవతము భక్తి	...	...
18	భాగవతము శృంగారము	...	...
19	భాగవతము వేదాంతము	...	...
20	భాగవతము శాస్త్రము	...	...
21	భాగవతము యుద్ధవర్ణనము	...	...
22	భాగవతము అద్భుతరసము	...	...

బమ్మెర పోతరాజ చరిత్రము.

బమ్మెర పోతరాజ కవి.

హిందూజనంబులకెల్ల పవిత్రగ్రంథములు మూడు. (1) శ్రీమద్రామాయణము. (2) భాగవతము. (3) భారతము. ఈమూడుగ్రంథములును సమగ్రముగా నొక్క-కవివర్యుడచే రచింపబడి యుండలేదు. రామాయణము, భాగవతము, ఈరెండునుదొలుత నొక్కరిచే రచింపబడినను కాలక్రమమున నందలిభాగములు నశింపగా నితరులు వానిని పూరించిరి. కాన భారతము సమగ్రముగా నొక్కనిచే రచింపబడి యుండలేదు.

భాస్కరరామాయణము:—ఇద్దానిని దొలుత భాస్కరుడు రచించెను.

బాలకాండము:—భాస్కరామాత్యపుత్ర మల్లిఖార్జున భట్ట ప్రణీతము.

అయోధ్యాకాండము:—నిశ్యంక వీరమారయకుమార రుద్ర దేవ ప్రణీతము.

అరణ్యాకాండము:—భాస్కరప్రణీతము.

కిష్కింధాకాండము:—మల్లిఖార్జునభట్ట ప్రణీతము.

సుందరకాండము:—మల్లిఖార్జునభట్ట ప్రణీతము.

యుద్ధకాండము:—అయ్యలార్య ప్రణీతము.

2. భాగవతము:—భాగవతమును సమగ్రముగా నాంధ్రమున రచించినవాడు బమ్మెర పోతనామాత్యుడు. ఈతడు రచించినగ్రంథములోని భాగములు నశింపగా నీతనిశిష్యులగు సింగరాజు, వెలిగందల నారాయణ మాన్మగువార లానెఱచిన భాగములను రచించియుండిరి.

3. భారతమా:— ఆదిసభాపర్వములును, అరణ్యపర్వములోని కొంతభాగమును నన్నయభట్టు రచించెను. ఈతఁడు అరణ్యపర్వమును రచించుచుండగా వేములవాడ భీమకవి శాపవశమున మరణించెనను ప్రతీతిగలదు. *

* వేములవాడ భీమకవిశాపనానాగూర్చి కథ:— వేములవాడ భీమకవి తన పాండిత్య ప్రకర్షనంతయును జూపి గాఢాపహంసించెను. ఈ ద్వైతకావ్య మొక్కదానిని రచించియుండెను. భీమకవి తన కావ్యమును దొడ్లదొడ్ల నన్నయభట్టున కొసంగి ఈగ్రంథమును తమరు చిత్తగించినయనంతరమా రాజరాజనరేంద్రుఁడు జూపి యాతనివలన వాకేమిఁపాఠితోషిక మిప్పింపవలయునని పొగ్గించెను. నన్నయ యాగ్రంథమును గైకొని చదివి యది తానప్పుడు రచించుచున్న భారతముక లెమ్మిగ నుండటంకెంతయు వింతపడి ఆహా! ఈకావ్యమును భూసాజునకు జూపితి నాయాతడు పండితుండగుటచే నీగ్రంథము నెక్కడుగా గొంపింపక మానడు. ముంఱును రేఃటినుండి యును నన్ను గూడ నట్టి ద్వైతకావ్యములనే రచించి పలసినదని నిమగించును. ఇందు వలన నేను విశేషముగా శ్రమపడవలయును. కొలస్వయముగా నట్టిట్టుమును నేనేల తెచ్చుకొనవలయును అని వితర్కించుకొని ఈగ్రంథమును భూసాజునకు జూప తుండెను. భీమయు ననుదినంబున నరుడెంచి నాగ్రంథమును భూసాజునకు జూపి తివా యని యడుగుచుండువాఁడు. అట్లుడుగునపుడెల్ల నన్నయ శ్రేష్ఠ తప్పక గాఢాప వకు గ్రంథము జూపెదను. ఇన్ని దినంబు:వరకు అతనికి నావకాశముగా వాతో మాటలాడుటకు గూడ దీరికలేకుండెను. అని యుప్పటి కేదో వచ్చింది పంపివేయు చుండువాడు. తురికొన్నదినము లేగిపిమ్మట, భీమగ్రంథమును నన్నయ వాశము గావించెను. అది గుర్రెఱిగి భీమ యాతని గృహమున కరుదెంచి యుప్పటి బాలురు చదువుచున్న యాంధ్రీకల్ప చింతామణిని గైకొని యద్దానిని గోదావరిలో పారవైచి మరల నన్నయగృహమున కరుదెంచి యాతనికుసురైన బిలిచి మీనాథున యిటు నేమి చేయుచున్నాడని ప్రశ్నించెను ఆనెయు నాజనకు దరణ్యపర్వము రచించు చున్నాడని చెప్పెను. అంత భీమకవి, కానిమ్ము ఇంకీతఁడఁడణ్యములోని యుండును లెమ్ము అని తిట్టి వెదలిపోయెను.

భీమన కపించిన కొలది కాలమునకే అరణ్యపర్వమును ధౌరి చేయకుండగనే నన్నయ మరణించెను. భీమశాపమునకు భీతిల్లయే కాబోలును తిక్కన పోలుకూటి యాణ్యపర్వశేషము నుట్టె విడదవిపెట్టి తిక్కన 15 పర్వములు నాంధ్రీకరించెను.

ఈకథన ఆప్పకవి దుం యప్పకవీయులులో నుదాహరించి యున్నాఁడు.

నన్నయభట్టునకు పిమ్మట తిక్క-న సోమయాజి యరణ్యపర్వము ను పూరింపక విడచిపెట్టి విరాటపర్వమునుండి భారతము సమగ్రముగా 15 పర్వములను రచించెను.

తిక్క-న సోమనూజికిపిమ్మట నెఱ్ఱాపెగ్గడ యగణ్యపర్వశేషమును రచించెను. కాని యీతఁడు నన్నయవిడచినభాగమును పూరించుచు షష్ఠ్యంతములను జెప్పియుండలేదు. ఇతమాత్రమేగాక యారణ్యపర్వ శేషమునకుగూడ గాడరాజురేంద్రునే కృతీభర్తగానుంచెను. ఇట్లు గావించుటకు వేములవాడ భీమకవిశాపమే కారణమని పెక్కురు వచింతురు. ఇయ్యది సత్యమగునోకాదో నిర్ణయించుటకాధారములు గాన్పింపవు.

పోతన-వంశాభివర్ణము.

పోతన భాగవతమున దనవంశమువారల నిట్లభివర్ణించియున్నాడు.

సీ. కాండిన్యగోత్రసం * కలితఁడ డాపస్తంబ
 నూత్రుండు పుణ్యుండు * సుభకుఁడైన
 భీమనమంత్రికి * బ్రియపుత్రుడన్నయ్య
 కలకాఠి తిద్భార్య * శౌరమాంబ
 కమలాపువరమునఁ * గనియె సోమనమంత్రి
 వల్లభ మల్లమ * వారితనయు
 జ్ఞానయతనికి * నిల్లాలుమాచమ
 వారిపుత్రుఁడు వంశ * వర్ధనుండు
 లలితమూర్తి బహు క * శానిధి కేసన
 దానమానసీతి * ధనుఁడు ఘనుఁడు
 దనకు లక్కమాంబ * ధర్మగేహినిగాఁగ
 మనియె శైవశాస్త్ర * మతముగనియె.

క. నడవదు నిలయము వెలువడి
 తడవదు పరిపురుషగుణము * దనపతినుడువు
 గడవదు వితరణకగుణలు
 విడువదు లక్కాంబవిబుధ * విసరము బొగడన్.

ఉ. మానినిలీడుగారు బహు * మాననిచారితదీనమానస
 గ్లానికి దానధర్మమతి * గౌరవముంజులతాగభీరతా
 స్థానికి ముద్దుసానికి * సదాశివపాదయుగార్చనాను కం
 పానయవాగ్భవాణిని * బమ్మెరకేసయ లక్క-సానికీన్.

క. ఆమానినికిం బుట్టితి
 మేమిరువురమగ్రజాతుఁ * డీశ్వరుసేవా
 కాముఁడు తిప్పన పోతన
 నామవ్యక్తు డసాధు * నయయుక్తుండన్.

ఈతడు భాగవతగద్యయం దిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

గద్యము. ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్రకేసనమంత్రిపుత్ర
 సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబైన.

ఇట్లు వ్రాయుటచేత నీతఁడు స్వయాంకృతి చేతనే విద్యాధనమును
 సంపాదించియున్నాడని మనము తలంపవలసివచ్చుచున్నది. మఱియు
 పరమేశ్వరకరుణాకలితుండనికూడ చెప్పుకొనియున్నాఁడు. కాని వీర
 భద్రవిజయములోనిగద్యయు భాగవతగద్యవలెనుండక వేరువిధముగా
 నుండుట గమనించవలసియున్నది.

వీరభద్రవిజయములోనిగద్యము: ఇది శ్రీమన్మహామహేశ్వర
 యివటూరి సోమనారాధ్యదివ్యప్రసాద పాదపద్మారాధక కేసనామాత్య
 పుత్ర పోతయనామ ధేయప్రణీతంబయిన వీరభద్రవిజయంబు.

ఇట్లు భిన్నముగా ఆశ్వాసాంతగద్యముండుటకు కారణముగప
 డదు. తొల్లిటిపుస్తకమునకు భాగవతమును రచించునెడల గల సహజ
 పాండిత్యబిరుదము వీరభద్రవిజయములోని గద్యలో లేకుండుట ఆలో
 చన కవకాశ మిచ్చుచున్నది. మఱియు వీరభద్రవిజయములోగల యివ
 టూరి సోమనారాధ్య ప్రశంస భాగవతమునందెచ్చటను గానరాదు.
 ఈ కారణములవలన వీరభద్రవిజయమితని కృతీయగునా కాదాయని
 సందేహింపవలసి వచ్చుచున్నది.

వీరభద్రవిజయములో భాగవతమునందలి శయ్యాసాభాగ్యము
 లంతగా కానరావు. పోతనభాగవతమునం దెచ్చటజూచినను విచ్చ

లవిడిగా ప్రయోగించిన అంత్యప్రాసముగల యలాకారము గానరాదు. మఱియు భాగవతమునందు లేనట్టి దోషములు పెక్కులుగా వీరభద్రవిజయమునంగలవు. ఇందువలన సీతఁడు వీరభద్రవిజయమును భాగవతమునకంటె ముందుగా రచించియుండనని యనుకొనవలసియున్నది. కాని భాగవతమును రచించుటలో శివదూషణచేయుటచే నశనికి నేత్రావరోధము కలిగినట్టును అందులకై యాతఁడు బంధుజనప్రేక్షుడై వీరభద్రవిజయము రచింపసమకట్టెనని అనుశ్చితముగా వచ్చుకథలవలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇందకనుగుణ్యముగా వీరభద్రవిజయములో,

ఉ. భాగవతప్రబంధ మతి ♦ భాసురతన్ రచించి దక్షుడు
 ర్యాగ కథాప్రసంగమున ♦ నల్పవచస్కుడనైతి దన్నిమి
 త్తాగతవక్త్రదోషపరి ♦ హారముకై యజనైకశైవశా
 స్త్రాగమ వీరభద్రవిజ ♦ యంబు రచించెద వేడకనామదిన్.

భాగవతమునందు పోతన గావించిన శివదూషణ, శివభక్తాగ్రేసర దూషణ మొదలైనవి,

సీ. అనయంబులు ప్రక్రి ♦ యాకలాపుడుమాన
 హీనుడు మర్యాద ♦ లేనివాడు
 మత్తప్రచారు డు ♦ న్మత్తప్రియుడు దిగం
 బరుడు భూతప్రేత ♦ పరివృతుండు
 దామసప్రమథ భూ ♦ తములకు నాధుండు
 భూతిలిప్తుండస్థి ♦ భూషణుండు
 నప్టశౌచుండు ను ♦ న్మదనాధుడును గుప్త
 హృదయుడుగ్రుడును బ ♦ రేతభూని
 కేతనుడు వితతివ్రస్త ♦ కేశుడశుచి
 యయినయితనికి శివనాము ♦ డను ప్రవాద
 మెటులగలిగె నశివుడగు ని ♦ తనికి నెఱిగి
 యెఱిగి వేదంబు శూద్రున ♦ కిచ్చినటుల.

తే. గీ. వసుధనెవ్వారు ధూర్జటి ♦ వ్రతులువారు.
 వారి కనుకూలురగుదురె ♦ వ్వారు వారు

నట్టిసచ్చాస్త్ర పరిపూను * లైనవాగు
నవనిపాషండులయ్యె ద * రని శపించె.

ఇది యిట్లుండగా భోగినీదాడకము యొక్క అంత్యమునందీ
క్రింది పద్యము కానవచ్చుచున్నది.

ఉ. పండితభర్తనీయుడగు * బమ్మెరపోతన యాసుధాంశు మా
ర్తాండ కులాచలాంబునిధి * తారకమై విలసిల్లభోగినీ
దండకమున్ రించిచె బహు * దాన విహర్తకు రావుసింగ భూ
మండలభర్తకున్ పమత * మానవనాధమదాపహర్తకున్.

పోతన జననకాల నిర్ణయము.

ఈతఁడు భాగవతమును రచించినపిమ్మట రచించిన భోగినీదాడ
కమును సర్వజ్ఞసింగమనాయున కంకితము గావించియుండెను. సర్వజ్ఞ
సింగమనాయుఁడు 15 వ శతాబ్దముయొక్క మొదటనుండినవాడగుటచే
నీతఁడును ఆ కాలముననే యుండెనని తలంపవలసి వచ్చుచున్నది.

మఱియు వీరభద్రవిజయమున బేరొన్న యివఁటూరి సోనునా
రాధ్యులవారుగూడ ప్రాణదేవరాయల కాలములో నుండియుండుటచే
నీతఁడుగూడ ప్రాణదేవరాయల కాలములోనివాడని తలంపవలసివచ్చు
చున్నది.

శ్రీనాథునకును యీతనికి బాంధవ్యమున్నట్టు లనుశ్రుతముగా
వచ్చు కథలవలన దెలియుచున్నది. కావున శ్రీనాథునకీతఁడు సమ
కాలీనుఁడని చెప్పవలయును.

పనునాల్గవ శతాబ్దముయొక్క అంత్యమున నీతఁడు జనించి
యించుమించుగా పదునేనవ శతాబ్దముయొక్క మధ్యవరకును జీవించి
యుండెననుట సత్యమునకు సమీపమా గావచ్చును.

పోతన నికేతనము

ఈతఁడు తననివాస మేకశిలానగరమని భాగవతమున నిట్లుజెప్పి
యున్నాఁడు.

“వ. ఇట్లు భాసిల్లెడు శ్రీమహాభాగవతపురాణ పారిజాతపాదపసమా
శ్రయంబునను హరికరుణావిశేషంబునను గృతార్థంబు సిద్ధించెనని

బుద్ధి నెఱింగి లేచి నురలికొన్ని దినంబులకు నేకశిలానగరంబునకు జనుడెంచి యందు గురువృద్ధబంధుజనానుజ్ఞాతుండనై,

ఏకశిలానగర మిపుడెక్కడను గానరాదు. ఏకశిలయన నొంటి మెట్టయని కొందరును, ఓరుగల్లు అని కొందరును యర్థములనుదీసి తమ తమ వాదములను స్థిరపరచుకొన దీర్ఘములగు నుపన్యాసముల నిచ్చి యున్నారు. ఆవిషయములను గూర్చి చర్చిగానుటకిందు తావు చాలమిని విడవవలసి వచ్చినది.

పోతనామాత్యుని వాక్కుది

పోతనామాత్యుండు కల్పనదియెల్ల నిక్కమగుచుండుననుటజన శ్రుతము గానున్నది. అందులకీ క్రొదికి ప యుదాహరణమని వచితురు.

శ్రీకృష్ణుండు మహాన భావుండు గావున బ్రాహ్మణకుమారుండు మృతిజెంది దుఃఖించుచుండగా నక్కమాారుని సజితతుం జేసెనని వ్రాయుచుండగా పోతన కుమారులలో నొక్కఁడు మరిణించుటయు మరల జీవించుటయు గల్గెను.

రుక్మిణీకల్యాణమున రుక్మిణీదేవిని వర్ణించుచు నీక్రిందిద్యమును రచించునెడ.

నీ. దేవకీసుతుకోర్కె * తివలు వీడంగ

వెలదికి మైదీవ * వీడదొడగె

గమలనాభుని చిత్త * కమలంబు వికసింపఁ

గాఁతినింటికి ముఖ * కమలమొప్పె

మధువీరోధకి లోన * మదనాన్ని పొడనూపఁ

బాలతికి నుదోయి * బొడవు సూపె .

శౌరికి దైర్యంబు * సన్నమై డాయంగ

జలజాక్షీ మధ్యంబు * సన్నమయ్యె

హరికి బ్రేమబంధ * మధికింబుగాఁ గేశ

బంధ మధికమగుచు * బాలకమరె

యని వ్రాయునతి కుయ్యలతోట్టి బరుండి నిద్రించుచున్న యాతినిబాలిక దొడ్ల క్రిందనున్న కుంకటిలోబడి కమరి వాసన వేయ నారంభించెను. అంతట పోతన్న

వద్ద్యయనువలన * బ్రనుదగులు ని డారె
నెలత యావన బు * ని.డియుండె

యని వద్ద్యమును పూర్తిగావించువప్పటికి యాబాలిక కుంపటి నుండి లేచి సుఖముగా నుండెను.

ఇట్టివిషయము లనేకముల నుదాహరింపవచ్చును గాని యివి సత్యమునకు దూరమైయుండునని యీకాలమున తలంపకపోరు. ఇవి యాతనియందగుల కారవముచేతను, యాతనికూలంకప్రజ్ఞ చాటుట కును కల్పితములై యుండును.

పోతనకు సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమగుట.

పోతన భాగవతమును రచించుచుండగా నొక్కనాడు శ్రీనాథు డరుదెంచి హాలికులకు గుళలమాయని పరియాచకమునకై బలెక్కును. అత పోతరాజు.

ఉ. బాలరసాలసాల నవ * పల్లవకోమల కావ్యకన్యకన్
కూళలకిచ్చి యప్పడుపుం * గూడు భుజించుటకంటె సతకవుల్
హాలికులైననేమి గహ * నాంతరసీమలకందయూలకౌ
ద్దాలికులైననేమి నిజ * దారసుతోదరపోషణార్థమై.

అని యుత్తరువొసంగెను. శ్రీనాథుం డంతసిగ్గువడి బావా! పరిహాసమున కట్లంటిని. ఇంతలోననే కోపింపవలయునా! అని కొంత తడ విష్టాగోష్ఠియందు గడపెను.

నాటినుండి నాలుగైదు దినంబులు శ్రీనాథుండు పోతనతో బావా! పాపమో పుణ్యమో! యెవ్వరుచూచినారు. ఈకుటుంబమును పోషించుకొనిన పిమ్మటగదా పరముసంగతి యాలోచించుకొనవలయును. దారిద్య్రముకంటె సీచమేమియును లేదనిగదాయని బలుకుచు నాతనిమది ద్రిప్పబోయెను.

శ్రీనాథుండు వెడలిపోయినపిమ్మట పోతన యొక్కనా డింటి యందు బియ్యము మున్నగునవేమియు లేకుండుటచే మిగుల వ్యసనపడి

కట్టా! ఎన్ని దినములు నే నుపవసించును. నేనెట్లో యేజలాహారముతో డనో నిలువగలను గాని యాలుబిడ్డలమాటయేమి, ఏమైనను సరే గ్రంథము నెవ్వరికైన నంకితమిచ్చి ధనంబును గొనియెదనుగాక యని నిశ్చయించుకొని భాగవతమును చంకి బెట్టి యుత్తరీయమును కప్పికొని వీధిలోని కరుదెంచెను. తోడనే యాతనికట్టెదుట వలవల కన్నీరు గార్చుచు విలపించు సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆమెను గాంచి నంతనే పోతనమది కరిగిపోయెను. అంతనాతఁడు సరస్వతీ నుద్దేశించి యిట్లనియెను.

ఉ. కాటుకకంటిసీరు చను * కట్టుపయింబడ నేలయేడ్చెదో
కైటభ చైత్యమర్దనుని * గాదిలికోడల! యోమదంబ! యో
హోటకగర్భురాణి నిను * నాకటికింగొనిపోయి యల్ల క
ణ్ణరాటిరాటకీచకుల * కమ్మ ద్రిశుద్ధిగనమ్ము భారతీ!

భాగవత కృతిపతిత్వ నిర్ణయము.

పోతనామాత్యు డొకయుద్ధగ్రంథమును రచింపకోరి యొక్క-రా కానిశాకాలంబున సోమోపరాగంబు రాకంగని సజ్జనానుమతంబున నభ్రంకషశుభ్రసముత్తుంగభంగయగు గంగకుంజని క్రుంకులిడి వెడలి మహానియమంబున పులినతలమంటపమధ్యంబున మహేశ్వరధ్యానంబు సేసి కించిదున్నీలితనేత్రుండనై యున్నయెడ,

సీ. మెఱుగు చెంగటనున్న * మేఘంబుకైవడి
నువిదచెంగటనుండ * నొప్పువాడు
చంద్రమండలసుధా * సారంబుపోలికి
ముఖమున జరునవ్వు * మొలచువాడు
వల్లీయుతతమాల * వసుమతీజముభాగి
బలువిల్లుమూపున * బరగువాడు
నీలనగాగ్ర స * న్నిహితభానునిభంగి
ఘనకిరీటముదల * గలుగువాడు

ఆ. పుండరీకయుగము * బోలుకన్నులవాడు
వెడదయురమువాడు * విపులభద్ర

మూర్తి నాడురాజ ధి ముఖ్యులొక్కరుడు నా
కన్నుగవకు నెడర ధి గానబడియె.

వ. ఏను నారాజుకై ఖరుం దేజీహుచి భాషింప యత్నంబుసేయు నెడ
నతండు దా రామభద్రుండ, మన్నామూర్తితముగా శ్రీమహా
భాగవతంబు దెనుంగుసేయుము, నీకు భవబంధములు దెగునని
యానతిచ్చి తిరోహితుం డయిన సమున్మితలతనయనుండనై నెఱగు
పడి చి త్తంబున,

క. పలికెడిది భాగవతమట

పలికించువిభుండు రామ ధి భద్రుండట నే
బలికిన భవహరమగునట
పలికెద వేరొండుగాభ ధి పలుకగ నేలా.

అని పరమేశ్వరునకు కృతినీయదలంచి,

ఉ. ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల ధి కిచ్చి పురంబులు వాహసంబులున్
సామ్ములు గొన్నిపుచ్చుకొని ధి చొక్క, శరీరమువాసి, కాలుచే
సమ్మెటవాటులం బడక ధి సమ్మెఱితో హరికిచ్చిచెప్పె నీ
బమ్మెర పోతరాజుకడు ధి భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్.

అని వక్కాణించి కృత్యాడిసి,

శా. శ్రీకైవల్యపదంబు జేరుటకునై ధి చిఱిఱిచెదన్ లోకర
క్షాకారంభకు భక్తపాలన కళా ధి సరంభకున్ దాననో
ద్రేకస్తంభకు కైలిలోలవిలస ధి ద్ద్రుగ్బాలసంభూతనా
నాకంజాత భవాండకుంభకు మహీ ధి నుదాంగనాడింభకున్.

అని శ్రీకృష్ణభగవానుని సస్తుతించియున్నాడు. కాని సకం
ధాంతపద్యంబులందానను, తక్కిన సకంధాదులయందును శ్రీరాముని
సంబోధించియున్నాడు.

ఉదాహరణలు.

అనుపమగుణహారా ధి మాన్యమానారివీరా
జనవితతవిహారా ధి జానకీచిత్తచోరా
దనుజఘనసమీరా ధి దానవశ్రీవిదారా
ఘనకలుషకతోరా ధి కంధగర్వాపహారా.

ద్వితీయసంధము అదిపద్యము.

క. శ్రీనున్న క్షచకోరక
సోమ వివేకాభిరామ † సుగవినుతగుణ
స్తోమ నిగల కృతాసుగ
రామాసీమంతనీమ † రాజీవరామా.

సప్తమస్కంధాదిపద్యము.

క. శ్రీమద్విఖ్యాతిలతా
క్రామితగోదోంతరాభ † కమనీయమహా
జీమూతతులితదేహ
శ్యామలరుచిజాల రామ † చంద్రస్రపాలా.

సప్తమస్కంధాంత పద్యములు.

క. రాజీవసదృశలోచన
రాజీవభవాదిదేవ † రాజవినుత వి
భ్రాజితకీర్తిలతావృశ
రాజీవభవాండభాండ † రఘుకులతీలకా.

మాలిని. ధరణిదుహితృరంతా † ధర్మమార్గానుగంతా
నిరుపమనయనంతా † నిర్జరారాతిహంతా
గురుబుధసుఖకర్తా † కుంభినీచక్రభర్తా
సురభయపరిహర్తా † సూరిచేతోవిహర్తా.

ఇట్లు శ్రీరామపరముగా గ్రంథమును రచించుచు పవ్యంత
ములను శ్రీకృష్ణపరముగానే చెప్పియున్నాడు.

ఉ. హరికిసందగోకుల వి † హరికి చక్రసమీరదైత్య సం
హరికి భక్తదూఖపరి † హరికి గోపనితంబినీ మనో
హరికి దుష్టసంపదప † హరికి ఘోషకుటీపయోఘృతా
హరికి బాలకగ్రహమ † హసురదుర్వనితాపహరికిన్.

ఉ. శీలికి నీతిశాలికి వ † శీకృతశూలికి బాణహస్త ని
ర్మూలికి ఘోరనీరద వి † ముక్త శిలాహతగోపిగా
పాలికి వర్ణధర్మపరి † పాలికి నర్జునభూజయుగ్మ సం
చాలికి మాలికిన్ విపుల † చక్రనిరుద్ధమరీచిశూలికిన్.

ఉ. క్షంతకు గాల్చియోరగవి * శాలఫణావలిన ర్తనక్రియా
 రాతకు నుల్లసస్మగధ * రాజచతుర్విధఘోరవాహినీ
 మాంతకు నిండనాడున ని * యంతకు సర్వచరాచరావళీ
 మంతకు నిర్జితేంద్రియ స * మంచితభక్త జనానుగంతకున్.

ఉ. న్యాయకి భూసురేంద్రమృత * నందనదాయికి రుక్మిణీ వాన
 స్థానాయికి భూతసమ్మదవి * ధాయికి సాధుజనానురాగసం
 ధాయికి పీతవస్త్రపరి * ధాయికి పద్మభవాండభాండని
 ర్నాయికి గోపికానివహ * మందిరయాయికి కేషశాయికిన్.

వైపద్యములను బట్టియు, సుకంఠాదిపద్యములను బట్టియు సీతడు రామకృష్ణులయవతారములయెడ నభేదబుద్ధిగల్గి యిరువురును యొక్కరేయని దలంచువాడనుట తెల్లమగుచున్నది.

అయినను ఈతడెదవైవ్రతీయగుటచే భాగవతమును అదవైవ్రతపరముగనే రచించియున్నాఁడు గాని విశిష్టాదవైవ్రతపరముగ నాంధ్రీకరించి యుండలేడు.

పోతనకు మహావిష్ణువు గ్రంథరచనయందు తోడ్పడుట.

పోతన మహాభాగవతమున నష్టమసుకంఠమును ఆంధ్రీకరించుచు గ కేంద్రమోక్షకథాసందర్భమున,
 మ. అలవైకుంఠపురంబులో నగరిలో . . . . .

అనునంతవరకును పద్యమునువ్రాసి యాపై నేమివ్రాయుటకును దోపక బెద్దయుంబ్రాద్ద చింతించి యానాటికింక గ్రంథరచన పొసగదని కట్టిపెట్టి కుమార్తెను బిలచి అమ్మా! పుస్తకమును గొనిపోయి జాగ్రత్తపరుపుము అనిచెప్పి యటనుండిలేచి యాహ్నికముల దీర్చికొనుట కు నచికరిగెను.

భక్తవత్సలుడును కరుణాంతరంగుండును అగు శ్రీమహావిష్ణువు తన భక్తుడగుపోతన తనయానతిచే భాగవతమును దెనిగించుచు నాలోచన కుదురక గ్రంథరచనముగించి స్నానార్థమరిగినతోడనే యాతనికి దోడ్పడనెంచెను. తోడనే యాతఁడు పోతనరూపమును ధరించి యింటి

లోనికరుడెంచి కుమార్తెను నిలిచి అమ్మా! ఇగదాకటి పుస్తకమును గంటమును గొని తెమ్మ. పద్యమును సంపూర్తిగావించెదను. అని వచించెను. పోతనకు కుమార్తె నిక్కమునకు దనతుండ్రీయే మరలివచ్చి యిట్లడుగుచున్నాడని తలంచి యాపుస్తకమును గొనివచ్చి యిచ్చెను. మహావిష్ణువా గ్రంథమున పోతనవిడచిన చాడమును యిట్లు పూరించెను.

మ. అలవైకుంతపురంబులో నగరిలో నామూలసౌధంబుదాపల,

అనిమాత్రము వ్రాసి యటుపిమ్మట పోతన సులభముగా నా పద్యమును పూరింపగలడని యెంచి పుస్తకమును యెప్పటియట్లు కట్టి పోతనకుమార్తెకిచ్చి వెలికేసెను. ఆబాలికయు గ్రంథమునుగొని జాగ్రత్తపరచెను.

పోతన యాదినమంతయును నాపద్యమునుగూర్చియే యాలోచించుచు గడిపివైచి మరునాడు ప్రాతఃకాలమున కుమార్తెనంపించి కుమారీ! పుస్తకమును గొని తెమ్మ. ఎట్లో యద్దానిని పూర్తిచేసెదను అని పలకెను. కుమార్తె పుస్తకమును గొనివచ్చి యందించెను. పోతన గ్రంథమును విప్పిచూడగా నందు దన వ్రాతగాక ముత్యములకోవవలె వ్రాయబడియున్న వ్రాతను దిలకించి, యాపద్యము తానువ్రాసినదానికంటె నెక్కుడుగా నుండుటయుగాంచి కుమార్తెను పిలిచి అమ్మా! ఇది వ్రాసిననారెవ్వరు చెప్పమని ప్రశ్నించెను. అంత నామె జనకా! నిన్న మీరు స్నానమునకేగిన కొన్ని నిముషములకు దిరిగివచ్చి నాచే పుస్తకమును దెప్పించి వ్రాసియుండిరికాదా ఇప్పుడిది యెవ్వరు వ్రాసిరని యడిగెదరేలయని ప్రశ్నించెను. అంత పోతన, నిన్న నేను పుస్తకము మరల ముట్టుకొనలేదు. ఆమహావిష్ణువేవచ్చి యియ్యది వ్రాసియుండును. కుమారీ! నీవుచాల యదృష్టవంతురాలవు. వెన్నుని జూడ గల్గితివని నుడివి యాపద్యమును యొకనిముషములో నిట్లుపూరించెను.

మ. అలవైకుంతపురంబులో నగరిలో † నామూల సౌధంబు దా పలమందారవనాంతరామృత సరః † ప్రాంతేందుకాంతోపలో త్పలపర్యంకరమావినోదియగు నా † ఘన్నప్రసన్నుండు వి హ్వలనాగేంద్రముపాహిపాహిణియనుగు † య్యాలించిసంరంభియై.

ఇయ్యది యనుశ్రుతముగా విః నచ్చుకథల నాధారముగా గొని వ్రాయబడియున్నది.

పోతన గ్రంథరచనయందండ మహావిష్ణువాతనిని సర్వజ్ఞ సింగమనాయుని బాచినుండి రక్షించుట.

పోతన రచించు భాగవతమును దానెత్తెనను; కృతిగొనవలయు నని సంకల్పించుకొని సర్వజ్ఞసింగమనీడు తనసేనానాయకునకు గొంత బలము నొసంగి సీవేగి బమ్మెరపోతనామాత్యుని దండించియైన బట్టు కొని మహాభాగవతముతోగూడ నాతనినిచ్చటకు గొనిరావలసినదని నియమించెను. ఆసేనానాయకుఁడును తృటిలో నాకార్యమును సాధించికొని వత్తునని బీరములు పలికి వెడలిపోయెను.

భక్తపరాధీను డగు వెన్నుడు తనభక్తున కపకారముసేయబోవు చున్న నాతనియభిప్రాయమును గ్రహించి యాతని మందలించి వెనుకకు పంపనెంచెను. కాని యంతలోనిట్లు వితర్కించెను ఛాతనిని వెనుక కిప్పుడే పంపినచో రేపో లేక మరీయొకనాడో చనుదెంచి యీతఁడు పోతనను బాధింపకమానడు. సర్వజ్ఞసింగమనీఁడు ముష్కరుఁడు. అతనికి దగినశిక్ష విధించినగాని సరియైన మార్గమునకురాఁడు. అని వితర్కించుకొని తనతోలుతటి యభిప్రాయ ముపసంహరించుకొనియెను.

ఈసేనానాయకుఁడు పోతనయింటిని ముట్టడించెను. ఆసమయమున పోతన నిర్భీతితోనుండెను. అప్పుడు పోతన భాగవతమున యజ్ఞవరాహావతార ఘట్టమును వ్రాయుచుండెను. అందీ క్రిందిపద్యమును రచించెను.

సీ. కఠినసటాచ్చటో ♦ త్కట జాతవాతని
 ధూతజీమూత సం ♦ ఘాతముగను
 ఝరనిభనునిశిత ♦ ఖరపుటాహతచల
 త్ఫణిరాజ దిగ్గజ ♦ ప్రచయముగను
 జండ దంష్ట్రోత్థ వై ♦ శావన రాష్ట్రస్రవ
 ద్రజితహేమాద్రి వి ♦ స్రంభముగను

ఘోరగంభీర ఘోర ధ్వారభూతి నిస్వన
 పంకిలాఖిలవాద్ధి ధ్వారకులముగ
 బారలుఁ గెరలునటించు నా ధ్వారము చెరల
 రొప్పునుప్పర మెగయును ధ్వార గొప్పరించు
 ముట్టెబిగియించు ముసముస ధ్వార మూకుకొనుచు
 నడచు సంతక్షిత్క్షిణి ధ్వార ఘోరీ.

అనుపద్యమును రచించునప్పటి కేవిధానపోతనను రక్షింతునా
 యని యాలోచించుచున్న శ్రీనుహవిష్ణుపు శ్లేషవరాహరూపముదాల్చి
 యాసేనానాయకుని సైన్యమును ప్రతిఘటించుచుండె.

పోతన యాసమయమున నీక్రిందిపద్యమును రచించెను.

సీ. తివిరిచతుర్దశ ధవసంబులను దొంతు
 లారగఁ గొమ్ములజిమ్ము ధ్వార నొక్కమాటు
 పుత్తడికొండ మూ ధ్వారమును నొరయంగ
 నురుకుచురాపాడు ధ్వార నొక్కమాటు
 ఖురములసప్తసా ధ్వారముల తొంపిగా
 నుక్కించముట్టాడు ధ్వార నొక్కమాటు
 నాభీలవలహా తాహతిచేమింటి
 నొరసిబద్దలుసేయు ధ్వార నొక్కమాటు
 గన్నుగోనల విస్ఫులిం ధ్వారములు సెదర
 నురుభయంకర గతిందోచు ధ్వార నొక్కమాటు
 పరమయోగీంద్ర జనసేవ్య ధ్వార భవ్యవిభవ
 యోగ్యమైకానఁ గా నగు ధ్వార నొక్కమాటు.

అని రచించునప్పటికి యజ్ఞవరాహరూపముననున్న హరి విక్ర
 మించి నిర్వక్రపరాక్రమమున దన్ను ప్రతిఘటించిన ప్రతివీరులనెల్ల
 నొక్కమృడిగూల్చుచు సేనానాయకునిబట్టి తొల్లియజ్ఞవరాహము
 హిరణ్యాక్షునిచేదించివధించిన తెరంగున మట్లుబట్టెను. ఇట్లు సర్వజ్ఞ
 సింగమనాయని సైన్యమును ధ్వారముసేసి దీనితో యీస్వపాలునకు

బుద్ధివచ్చును. ఇక నెన్నడును పోతనను బాధింప బలమును పువరుడును. అని వితర్కించుచు సంతర్హితుం డయ్యెను.

సింగమనాయుడు దనకనేక యుద్ధములలో దోడ్పడినట్టియు, విశ్వాసపాత్రుడైపట్టియు సేనానాయకుడు మరణింపబడవల కెంత యో విలపించెను.

పోతనకు యీసంగతియంతయు దిగువనాతి చెలియవచ్చెను. పరమేశ్వరునకు దనయందుగల వాత్సల్యమునకెంతయు సంతసించినవాడైతా నాసమయమున రచించుచున్న ఘట్టముగుబ్రహ్మగోలు యజ్ఞవరాహమూర్తిని సంస్తుతించుటయందు భక్తభావమును యిట్లువెల్లివిరియునట్లు వర్ణించియున్నాడు.

చ. తలపరసాతలాంతరగ * తక్షితిగ్రమ్మణి నిల్వినట్టి సీ
కలితన మెన్నవినైయుము * గాదు సనుస్తబ్ధులలోల్లొ
గలుగగ జేయుటదృఢము * గాఢమునానెట్టి సేవనార్చు పె
పలరినకార్యముల్ నడుప * సురులకుండునీ సీ పేశ్వరా.

చ. సకలజగన్నియామకవి * చక్షుణ్ణీల దుకర్పనట్టి నా
దకధర తాపసి స్ఫురదు * బాటతనం ప్రాసన్నానందయా
జ్ఞకుడరణిన్ ముతాశనుని * నిల్వినైకనాది నరన్న సాసహా
టకు దలపోసి యీక్షితి నృ * ఘటమున నిల్వినైవన్యమూర్తవా.

ఉ. విశ్వభవస్థితిప్రళయ * వేశలయ నికరకార్యముల
విశ్వము నీవయై నిఖల * విశ్వమునానెట్టి సైనికాదిరా
ధీశ్వర ఈశేశేవ త్ర * యీను నుండువ్యతిరేకీవ సీ
శాశ్వతలీల లిట్టివని * సన్నుతీ సేవన గా వాణ్ణు శక్యమే.

సీ. పంకజోదరసీవ * పారకర్మజం
భవదీయకర్మముల్ వీ * వీరవీరవీర
నెటిగెదననియది * నిశ్చయింపబడిన
పరికింపగాలమున * క్షణమునానె
విజ్ఞానియేచూడ * పశ్యయింపబడిన
మామూపయ్యెను * పరికింపబడిన

దెలిసియు దమబుద్ధి * దెలియనిమూఢుల
 నేమన సఖులలో * కేశ్యరేశ
 తే. దాసజనకోటి కతిసౌఖ్య * దాయకముల
 పితలకరుణా సుధాతరగ * గితములైన
 సీకటాక్షేక్షణములచే * నెఱయమమ్ము
 జూచి సుఖులనుజేయవే * సుభగచరిత.

భాగవతమున గొన్ని భాగములు శిథిలమగుటకు గలకారణములు.

ఇప్పుడు ముద్రితమై మనకు లభించుచున్న భాగవతము సంపూర్ణముగా పోతనామాత్య ప్రణీతముగాదు. పోతనామాత్యుడు రచించిన భాగవతములో గొన్ని భాగములు శిథిలములు కాగా నట్టి భాగములను యితరులు పూరించిరి. పోతనామాత్యకృతమగు నాభాగములే నశించినవి యను ప్రశ్నకు జనశ్రుతముగా నొండు రెండు కథలు వినవచ్చుచున్నవి. వానినీక్రింద బొందుపరచుచున్నాడను.

పోతనామాత్యుడు మహాభాగవతము నాంధ్రీకరించుచున్నట్లును, ఆతనికవిత్వ మత్యంతమనోహరమైనదై సుధామయోక్తులతో నిండి యున్నదనియు వేంకటగిరి సంస్థానమున కధిపతియైన రావుసర్వజ్ఞ సింగమనాయునకు దెలియవచ్చెను. ఆతఁడు పోతనను ప్రార్థించి యాగ్రంథమును దానంకితమును పొందనభిలషించెను.

పోతనామాత్యుడు తన భాగవతమును తనయిష్టదైవమగు శ్రీ రాములకే యంకితమొసగుటకు కృతసన్నయై యుండెను. అందువలన సింగమనాయుని యభిమతి మీదేరదయ్యెను.

పోతనకు మఱదియగు శ్రీనాథుఁడు పోతనచెంతకరుదెంచి యాతఁడు మిగులదరిద్రుడై తిశ్నతిండియైన లేక యవస్థపడుచుండుట దిలకించి యాతనితో ఖావా! యేల యీవిధముగా కష్టము లనుభవించెదవు. నీవురచించుచున్న యీ భాగవతము నెవ్వరికైన నంకిత మొసంగరాదా? నీయట్టివా డంకితమొసంగిన నెంతేని ధనంబునొసంగుటకెందఱెందఱో సిద్ధముగానున్నారనిపలెను, కానిపోతన యంగీకరింపడయ్యెను.

సింగమనాయుడు తనకోర్కె నెఱవేఱమికి గినిసిపోతనచెతనున్న భాగవతమును బలవంతమున దెప్పించి యద్దానిని నశింపుజేయవలయు నను తలంపున దనయంతఃపురమున నొక్కచో పాటిపెట్టిచెను. పోతనయు రామచంద్రున కింకీతిముగా నేను గ్రంథమురచించితిని అయ్యది లోకముననెలసి కలకాలముండుట యారామచంద్రునకు సమ్మతమయ్యె నేని యాతఁడే యాగ్రంథమును వెలికిగొనివచ్చును, నని తలంచి మిన్న కుండెను. కొన్ని దినములు గడచెను.

ఒకనాడు సింగమనాయునిస్వప్నమున శ్రీరామచంద్రుఁడు సాక్షాత్కరించి యాతనికీటనియెను. “ఓయీ! లోకములోనున్న స్వార్థ పరులలోనగ్రగణ్యుండవై యేలభగవదపచారముగా మించెదవు. మహాత్ము లగు కవిని ర్వభౌమాలు తుచ్చములగు నీయీధనంబులకా సజెందినిన్ను సేమితురనియే తలంచితివా? పోతన్నవంటి భక్తశిఖాచుణి, కవిపుంగ వుఁడు నిన్నాశ్రయించునా! ఆతఁడు తనభక్తిప్రభావమున నస్త్రోతన హృదయపంజరమునబంధించియున్నాఁడు. అట్టివానియెడ నీవుచుహాప చారమాచరించియుంటివి. ఆజ్ఞానవశంబునగాని జ్ఞానవశంబునగాని నా కపచారము చరించినవారిని మన్నింతునుగాని నాభక్తునకు గీడొనరించిన వాని నెన్నుటికినిక్షమింపను. కావున నీవుపాటిపెట్టించినగ్రంథమును వెలికి దీసి యద్దానిని సభక్తిపూర్వకముగా పోతనామాత్యునకర్పించి ఊమా భిక్షుకోరుకొనుము. అట్లుగాదేని నీవునాకోపానలంబున బగ్గునమ డి భస్మా వశేషుండ వయ్యెదవు.

ఇట్లు పలికి రామచంద్రుఁ డంతర్హితుఁ డయ్యెను. సింగమనా యుడుదయమున మేలొకంచి కాలోచితములదీర్చుకొని సున్నాతుండై శ్రీరామచంద్రుని భక్తితాత్పర్యములు ముప్పిరిగొన పూజించి స్వయ ముగా నాగ్రంథమునద్రవ్వీ యద్దానిని శిరముపైనిడుకొని పోతనా మాత్యునిగృహమునకు గొనిపోయి యర్పించి పోతనపాదములపైవ్రాలి “మహానుభావా! తమయెడ మహాపరాధము గావించియుంటిని. రక్షిం పవలయును” అని పెక్కువిధముల వ్రార్చిం చెను. పోతనామాత్యు డాతనిని మన్నించి పంపివైచెను.

పోతన గ్రంథమును విప్పిజూడగా నందు గ్రంథపాతములుబొడ కట్టెను. పోతన కీమగనానిని రచించిన యేలనోగిడనెను. తననాతి కెలిగండల నారయూగు లద్దానిని పూరించియుండిరి.

పోతనామాత్యుడు స్వవిరచితమగు భాగవతమును తన దేవ తార్చనపెట్టెయంగంచి నిత్యపూజలుసలుపుచు శౌరవించుచుండెడి వాఁడు. ఆటుపిమ్మట దనయవసానకాలమున కుమారుడగు మల్లనను బిలిచి “నాయనా! ఎట్లో కష్టపడి గ్రంథమును సమగ్రముగా రచించి తిని. పొట్టకూటికై యద్దాని నొరులకు విక్రయింపక యిన్నిదినముల వరకు దాచి యుంచితిని. నాకవసానము సమీపించినది. నేనీగ్రంథ మును నీహస్తమునం దిడిపోవుచున్నాను. నీవు నాయుండెట్టి భక్తివిశ్వాసముల జూపియుంటివో యట్లే యీగ్రంథము నెడగూడ భక్తివిశ్వాసములుగల్గి లోకమున వెలయింపుము” అని జెప్పి యప్పగించిమరణించెను.

తదనంతరము మల్లనాదులు గ్రంథమును పరిశోధింపగా సందు కొన్ని భాగములు క్రిములచే నాశనము గావించబడినవి.

పోతనామాత్యుని శిష్యులమల్లన మున్నగునా రాలోపములను పూరించియుండిరి.

శ్రీనాథుఁడు.

శృంగారనైషధము కాశీఖండము మున్నగు గ్రంథరాజములను రచించి విశేషవిఖ్యాతిగడించిన శృంగార శ్రీనాథకవిసారస్వభౌముఁడు పోతనామాత్యునకు మఱిది. శ్రీనాథుఁడు పోతననుగూడ తనవలెనే యొకభూపాలునాశ్రయచుననుంపవలయునని విశ్వప్రయత్నములొనరించుచుండెనాఁడు. ఈతఁడుపోతనామాత్యునివాసభూమియగు యేకశిలా నగరమునకు తరచుగా పోవుచుండెనాఁడు. పోతనగాన్పించినపుడెల్ల బావా! ఇదేమి దుక్కి-బెడ్లదగుని పొలమునున్ను చు నెంతకాలము గడపెదవు.

క. కమ్మని గ్రంథ మ్మొక్కటి

ఇమ్ముగ నే నృపతికైన † కృతియిచ్చినచో

గొమ్మని యియ్యరె వెయ్యి

ర్లిమ్మహిదున్నంగ నేల † యిట్టిమహాత్ముల్.

అని వచించుచుండువాడు. పోతనయు యెప్పటికప్పుడు యేదో విధముగా తగినసమాధాన మొసంగుచుండువాడు.

ఒకనాడు శ్రీనాథుడు పల్లకియందెక్కి పోతనామాత్యుని జూడ నరుదెంచుచుండెను. ఆసమయమున పోతన తనచేనుగట్టున గూర్చుండి యేదోవిషయమును గూర్చి యాలోచనలుసలుపుచుండెను. పోతన కుమారుడగు మల్లన యరకకట్టి పోలమునుదున్నుచుండెను. శ్రీనాథుడు పోతనకు తనశక్తి సామర్థ్యములు జూపవలయునని పల్లకి మోయువారలను బిలచి ఓరీ వెనుకప్రక్కనున్నవారు, పల్లకిదండిని వదలిపెట్టుడు పల్లకి యెప్పటియట్లు నడువగలదనియెను. బోయీలు పల్లకిదండినివదలినైచిరి. పల్లకి మామోలుగా నేగుచుండెను.

పోలమును దున్నుచున్న మల్లనయదిగాంచెను. తోడనేయాతఁ డాశ్చర్యమగుండై నాయనా! మామ శ్రీనాథుడరుదెంచుచున్నాఁ డు. పల్లకివెనుకబోయీలులేకుండగనే నడచుచున్నది. చాలవిచిత్రము గ నున్నదని పత్రెను. పోతన దనయాలోచనమును చాలింపకకుమారా! విితయేమున్నది. దాపలియెద్దను విప్పివేయుము. నీనాగలికూడ యట్లే నడువగలదనియెను. మల్లనయునావినోదమును జూడవలయునని దాపలకట్టిన యెద్దను విప్పివైచెను. నాగలియెప్పటి యట్లునడచుచుండెను. మల్లనయెంతయు వింతనొంది తిలకించుచుండెను.

శ్రీనాథుడు బోయీలవలన నాగలి దాపలియెద్ద లేకుండ గనే నడచుచుండుట విని యెంతయు సంతసించి మరల బోయీలను పిలచి, ఓరీ! ముందుభాగమునుగూడ వదలిపెట్టుడని యాజ్ఞాపించెను. బోయీలు పల్లకిదండిని వదలినైచిరి. పల్లకి యెప్పటియట్లు నడచిపోవుచుండెను. మల్లన యదిగాంచి తండ్రి కెఱిగించెను. పోతనయు గుమారా! ఆశ్చర్యము జెందకుము. వలపలియెద్దనుగూడ విప్పి వేయుము. నాగలి యెప్పటికంటె సులభముగా నడువగలదని పత్రెను. మల్లనయు నట్లే గావించెను. నాగలి యధాప్రకారముగా సాగిపోవుచుండెను.

భోయిలు రొడువైపులను యెద్దలులేకుండ భోవుచున్నవిషయమును శ్రీనాథునకు తెలియజేసిరి. శ్రీనాథుఁడు తన యపరాధమును గుర్తించి దిగ్గన పల్లకినుండి దిగి పోతనామాత్యుని సమీపించి, బావా! క్షమమా! తమ దర్శనార్థ మగుదెంచుచుంటినని వచించెను. పోతనయు నాతని సముచితకౌరవమాన నాడఱించి తనగృహమునకు గొనిపోయెను.

విందు భోజనములు.

పోతనామాత్యుఁడు స్నానసంధ్యాదికములు గావించుకొని దేవతార్చన గావించుచుండెను. శ్రీనాథుఁడు వీధియరుగువై గూర్చుండి మల్లనమున్నగువారితో నేదో విషయములనుగూర్చి ముచ్చటించుచుండెను.

శ్రీనాథుఁ డాగ్బృశ్రీమంతుఁడు. బుద్ధి వచ్చినదాది గ్రంథముల రచించి యేభూపాలునకో యంకితమొసంగి వారిచే మన్నన లందుచుండువాఁడు కావున భోగలాలసుఁడై యుండెడువాఁడు. గడియ భోజనమున కాలస్యమైన యుగముగా దలంచి తల్లశిల్లువాఁడు. అట్టివాఁడు పోతనయింటి కతిథిగా వచ్చెను. దేవతార్చన యగుచున్నది. అంత నింతట నది తెమలునట్లు గాన్నడను. ఆతనిఆకలి ఆకస మంటుచున్నది. అట్టిస్థితిలో నాతఁ డెట్లుండునో పాఠకమహాశయులే యూహింతురుగాక.

మరియు శ్రీనాథుఁ డొక్కఁడు మాత్రమేగాక యాతనితో నరుదెంచినవారును, శిష్యులును, మరికొందరు పండితులును గూడ నుండిరి. వీరందరికిని పోతన యానాడు విగ్రహచేయుట కుద్దేశించెను. పోతన యెంతటిభగ్యవంతుడో శ్రీనాథుఁడు చక్కగా నెఱుంగును. రెండుజాములు కావచ్చినది. ఇంట వంట జరుగుచున్న సవ్వడి యేమాత్రమును విసబడుట లేదు. ఇదంతయును గమనించి శ్రీనాథుఁడు 'కట్టా! ఈతని సంసారము లేమిడిగల్గినది. నేనొక్కడనేగాక పలువురు నాతో వచ్చినవారు గలరు. వీరికందరికిని దగు పదార్థముల సీతఁ డెక్కడనుండి తేనోపును.' అని విచారించుచుండగా పోతన దేవతార్చన

నము పూర్తిగామించుకొని వెలికిరుదెంచి బావా! ప్రోద్బోయినది
 లెమ్ము మడికట్టుకొనుచు. వడ్డన యగుచున్నదనియెను. శ్రీనాథుడు
 ఆకలితో నున్నవాడు గావున బ్రతుకుజీవుఁడా యని లేచి మడి గట్టు
 కొనియెను. ఆతినితోబాటుగ పండితులెల్లరును మడిగట్టుకొనుటకై
 లేచిరి.

భోజనమునకు శ్రీనాథుడు మున్నగువారెల్లరును పీటలపై
 గూర్చుండిరి. అంత పోతిన్న అక్కా! తడవేల వడ్డనగావి పుమని కేక
 వైచెను. తోడనే భారతీదేవి చక్కని స్త్రీరూపము ధరించి ప్రత్యక్షమై
 వివిధభోజ్యములను వారికెల్లరకును వడ్డించెను. శ్రీనాథుడు తానీవర
 కెన్నడును రుచిమాడని భోజ్యము లభించుటచే నెంతయు సంతసించి
 తృప్తిదీర భుజించెను.

శ్రీనాథుడు పోతన మాహాత్మ్యమున కెంతయు సంతసించి
 యాతని నెన్ని యోషిధముల నుతించెను.

భాగవత విమర్శనము.

పోతన భాగవతము వ్రాయుచు నొక్కనాడు దన్నుజూచుట
 కరుదెంచిన శ్రీనాథున కద్దానిని జూపెను. శ్రీనాథుడు గ్రంథ మక్క
 డక్కడ దిలకించి అందు అష్టమస్కంధములోని గజేంద్రమోక్ష సందర్భ
 మున జెప్పిన యీక్రిందిపద్యమును ముమ్మాగు చదివెను.

మ. సిరికిరజెప్పడు శంఖచక్రయుగమున్ ♦ చేనోయి సంధింపడే
 పరివారంబును జీరఁడభ్రగపతిం ♦ బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
 తరధమ్మిల్లము జక్క-నొత్తను వివా ♦ ద ప్రోద్ధిత శ్రీకుచో
 పరిచేలాంచలమైన వీడడు గజ ♦ ప్రాణావనోత్సాహియై.

అట్లు చదివి చొతనేయున్న పోతన్నును గనుంగొని బావా!
 యిదే మిట్లు వ్రాసితీవి. ఆయుధములు లేకుండ గజరాజును విడిపింపనేగు
 టలో నాతనియభిప్రాయమేమి మకరమును చేతులతో గ్రుద్ది జంపదలం
 చెనా? లేక మరేమి చేయదలంచెను.

పోతన యప్పటికేమియు సమాధానమొసంగక నవ్వుచు యూర
 కుండెను. తదనంతరము శ్రీనాథుడు తనపంక్తిని గూర్చుండి భోజనము

చేయుచుండగా తన కేదియోపడుచున్నదని చెప్పి వడివడిగా భోజనమంత రించి లేచిపోయెను. వీధిలోనాడుకొనుచున్న శ్రీనాథునికుమారుని లాలించుచు నెత్తుకొని దీసికొనిపోయి సమీపముననున్న మరియొకరి యింటిలో నాబాలునిబాచి నూతివెరటిలోని కరుదెంచి, యొకపెను రాతిని గుభాలున నూతిలోనెత్తివెచ్చెను. అంతటపోతనయెలుగెత్తి “బావా! శ్రీనాథా! రమ్మరమ్మ.” సీకొమరుఁడు మాతపడినాడు.” అనియఱచెను. శ్రీనాథు డింకను భోజనముచేయుచుండెను. ఆమాట వినబడినంతనే విస్తరినుండి గుభాలునలేచి చేయికడుగుకొనకుండా నతివేగమున నూతివెరటిలోనికరుదెంచి అయ్యో! యనిరోదనముచేయుచు, హా! కుమారా! యని నూతిచుట్టు క్రదక్షణముచేయుచు, గుండెలు బాదుకొనుచు బేలవలె వాపోవదొడగె. లేక లేక చిరకాలమునకు గలిగిన కుమారుడగుటచే యెవరి కట్టి బాధయుండదు?

కటా! నానోములుపంట ! నీవేమో వంశోద్ధారకాడవనియు, చిరాయుస్కుతుండవనియు, సుగుణఖనివనియు, దైవజ్ఞులెందరోపేర్కొనియుండిరే. అన్నా! యెంతకష్టమెంతకష్టము. ఇక నాకీజన్మమేల? నేను కూడ నీబావిజొచ్చెదనని, నూతిలోపడుటకు యత్నించుచుండ, నంత పోతన “ఏదీ! బావా! ఆపదలందు ధైర్యమువహింపవలయును గాదా! ఇదియేనా నీధైర్యము.” అని యాక్షేపించుచు శ్రీనాథునిగాంచి నవ్వుచు వెండియు నిట్లనియెను. “నివెన్నీయొయిట్టియికొట్టులపట్ల ధైర్యము వహింపవలెనని చెప్పినయపచ్యాయములన్నియు నేమైపోయినవి. ఇతియేనా నీధైర్యసాహసములు. ఆడుదానివలె వాపోవుచు నూతిలో నురకిజొచ్చెదవా? చాలులెమ్ము, నూతిలోబడ్డబిడ్డను దీయుటకై యత్నపడుము.

అవును. నిచ్చనయేది? త్రాళ్లేవి? తట్టలేవి? తగినయపకరణములసంపాదించి బిడ్డను కైకిదీయునుపాయ మాలోచింపవలెగాని యూరికవాపోవుట పురుషలక్షణమా” అని యనుచుండ పోతనమాటలయొక్క భావమును కనిపెట్టి నాబిడ్డకేవిధమయినతొందరయు గలుగలేదు. ఇదంతయు పోతనగావించినకపటనాటకవిశేషమే. నాడు భాగవతము

లో “సిరికింజెప్పఁడు” అనుపద్యమును తాను చదివినప్పుడు నేనేదియో యాక్షేపణలొనరించితినిని; ఇప్పుడీ పన్నాగమంతయు పన్నియుఁడెనని తెలిసికొనియెను. అప్పుడు శ్రీనాథుఁడు పోతనను కుమారునిజూపవలసినదని ప్రార్థించెను. పోతనయిట్లనియెను. బావా! నీకుమారునిపైసీకెంత టినాత్సల్యమో భక్తునియెడల పరాత్పరునకు గూడ నంతటివాత్సల్యమే గలదు. ఆవాత్సల్యముచేతనే గజేంద్రుని యాలాపము వినవచ్చినంతనే యున్న సాటుననేలేచి భగవంతుడుపరువిడిపచ్చుచుం డెను. ఆతఁడాయుధము లేకున్న మాత్రమున మకరినిద్రుంపలేడా! మనము నూతులలోబడిన వానిని వైకిడియుటకు సాధనములు పయోగింపవలయునేగాని యామహానుభావునకు ఆయుధములతోపవయ్యెమి. నాడుశిశుపాలునివధించునాడు ధర్మరాజు పూజాద్రవ్యములతో నెసంగిన పల్లెరమేగబా చక్రమయ్యెను. అని వివరించి యాతనియాక్షేపణకు పోదాహరణముగా ప్రత్యుత్తర మొసంగెను.

భాగవతమును లక్షణగ్రంథముగా గొనకుండుట

భాగవతమున గొన్నిచోట్ల రేఫణకారములకు ప్రాసస్థానములందును విశ్రమస్థానములందును మైత్రియుండుట గాన్పించుటచేత అప్పకవితనయప్పకవీయములో నిట్లు వ్రాసియున్నాడు.

ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృత * భాగవతమ్ము సలక్షణమ్ముగా
 కిమ్మహి నేమిటంగదన * యెంతయు నారసిచూడకానులే
 ఘమ్ములు తాలునుంగలసి * ప్రాసయులైనకతంబునంగదా
 యిమ్ములనాదిలాక్షణికు * లెల్లగు మానిరుదాహరింపగాక.

కాని పరికింపగా నీరేఫణకారసాంకర్యము పోతనకృతిములగు భాగములందంతగా గనబడదు. నారయసింగన, గంగనమున్నగువారు రచించిన భాగములలోమాత్రమే గనబడుచున్నది.

ఈవిషయమును చర్చించి కూచిమంచి తిమ్మకవి తనసర్వలక్షణ సారసంగ్రహమున నిట్లువ్రాసినాడు.

ఆ. వె. కాకునూరియొప్ప * కవి యపఘోబలపతి
 ముద్దరాజు రామ * ముఖ్యులెల్ల

పోతరాజు కబ్బు య మున కాలు రేఫలు

గది నెవంచు జెప్పి య రదిచులభకీం.

సీ. ఘనుడు పోతన ముక్తి య ము భాగవతము ర

చించి చక్రకీ సము య ద్వింతు నెడల

సర్వజ్ఞసింగము య త్నావసుడదితన

కిమ్మనిపేడగా య నీయకున్న

నలిగియాపు స్తకం య బవని బాతించిన

జివికియందొకకొత్త య శిథిలమయ్యె

గ్రమ్మట నది వెలి య గండల నారప్ప

రాజును మరబొప్ప య రాజు గంగ

రాజు మొదలగుకవివరుల్ య తేజమెసగ

జెప్పిరాగ్రంథములయందె య తప్పలొదవె

గానిపోతకవీంద్రుని య కవితయందు

లక్షణంబెందుదప్పునా య దక్షహరణ.

కూచిమంచి తిమ్మకవి రేఫటకారసాంకర్యములేని పద్యములను గొన్నిటిని నిరూపించియున్నాడు. ఆపద్యములను మదికొన్నింటినిగూడ నిం దుదాహరించుచున్నాడను.

ఉ. మాఱువడంగ లేని య స య మధులసుపుల నస్త్రోవిద్యలం
దేఱనిపిన్న పాపలవ య ధించెనిషిధపుఁ గ్రూరకర్ముఁడై
సాఱుఁడై వీఁడుపాతకుఁడు య ప్రాణభయంబున వెచ్చనూర్చుచు
బాఱెడివీనిఁ గావుముకృ య పా మతి నర్జున సాపవర్జనా.

చ. వెఱచినవాని దైన్యమున య వేఁడుఱునొందినవాని నిద్రమై
మఱచినవాని సౌఖ్యముగ య మద్యముఁ ద్రావినవానిభగ్ముఁడై
పఱచినవానిసాధుజడ య భావమువానిని గావుమంచువా
చఱచినవానిఁ గామినుల య జంపుటధర్మముగాదు ఘ్లునా.

ప్రథమసూక్తము.

క. ఎఱుఁగుదుఁ దెఱవాయిప్పుడు

మఱవనుసకలంబు నన్ను య మఱచినయెడలన్

మఱుతునని యెఱిగియెఱుగక
మఱవక మొఱయిడిరయేని * మఱియన్యములన్.

క. ఒఱవగునురమును బిరుదును
నెఱిదోఁకయు ముఖమాసిరియు * నిర్మలఖురచూల్
కుఱుచచెవులుఁ దెలిగన్నులు,
దఱుచగుకంతంబుఁ జూప * దగునాహరికిన్.

ప్రాసయతి.

అ. వె. చా వు లేనిమందః * చక్క-నమనకబ్బె
ననుచుఁ గడవయసురు * లడచికొనిన
వెఱచి సురిలుహరికి * మొఱలువెట్టిరిసుధా
పూర్ణఘటముపోయెఁ * బోయెననుచు.

ఆ. వె. వాలుగంటివాఁడి * వాలారుచూపు.
శూలిఁదైర్యమెల్లఁ * గోలుపోయి
తఱలియెఱుక లేక * మఱచెగుఱంబుల
నాలి మఱచె నిజగ * బాళిమఱచె.

ప్రాసము.

క. వెఱచుచు వంగుచువ్రాలుచు
నెఱిఱిఱిగుబురులకు జనుచు * హరిహరియనుచున్
వఱుగుచు నులుకుచు దిరదిరఁ
గుఱుమట్టపుఁ బొట్టివడుగు * కొంతఁ టిచెన్.

క. కుఱుగఱులు వలుదమీసలుఁ
జిఱుదోఁకయు బసిఁడి యొడలు * సిరిగలసూడలున్
నెఱమొగము నొక్క-కొమ్మును
మిఱుచూపులు గలిగివిభుఁడు * మీనంబయ్యెన్.

క. వెఱవాఁడు గురుడటంచును
గొఱగానిపదంబుసూపఁ * గుబనుండును స
నెఱిత్రోవనడవ నేర్పిన
నఱమఱ లేనట్టిపదము * నందాదయాల్ఱి.

మ. ఉఱుకున్ గుంబయుగ బుపై చూర్చి కియకొళ హుమ్ముచు బొదఱుములం
 దిఱుకున్ గుంకను నెన్నుదన్న నెగయున్ ఓ హేలాగతిన్ వాలమున్
 జఱుచుచ్చుగ్గుం దాచుముచుచుచుగుకొళ శల్యుబులున్ దొతఱుల్
 విఱుగన్ వ్రేయుచుఱుచిపొళ కదియుకొళ నేదండయాఱో త్తమున్.

మ. ఉఱకంభోనెధిరోసి దేవలకు ఓ యుద్ధైన్యముంజూచివే
 గఱులల్లాద్దీముఖులు సాచిబలుపి ఓ కిందోకనారించిమే
 న్నెఱయంకొడలు దీటివీసలదరన్ ఓ మీనాకృతీ నిష్ఠుడ
 క్కఱటిదాకిగధాచె ముప్పేదళిత ఓ గ్రావుకొ హుమగ్రీవునిన్.

క. మఱియునుదనుజుడు రామాని
 గఱవన్ గమకించి తెఱపి ఓ గానకయాలన్
 జఱజఱజూచుచు శౌర్యము
 బఱివోవగనంతనింత ఓ బదములదన్నెన్.

క. కఱచిపిఱుదివకమఱియుచు
 నెఱవక నిజవదనజనిత ఓ విషదహనశిఖల్
 మెఱయదననిడుదయెడలిని
 నెఱిహరిఁ బెనగొనియె భుజగ ఓ నివహపతివడిక.

క. అఱువదినాలుగువిద్యల
 నఱువదినాలుగుదినంబు ఓ లంతనవారల్
 నెఱవాదులైన కతమున
 నెఱినొక్కొకనాటివినికి ఓ నేర్పిరిలేశా.

ఇట్టివి సోతనకవిత్వమున గనబడుటజేసి యాతఁడు రేఫఱకారము
 లభేదము గుర్తించినవాడనియును, రేఫఱకారములసాంకర్యమునుఅంగీ
 కరింపనివాడనియును స్పష్టమగుచున్నది. సోతనరచించినభాగవతములో
 నొకటిరెండు స్థలములయందా మాత్రమే యీదోషము గానబడు
 చున్నది. దానినిక్రింద యుదాహరించుచున్నాను.

ఉ. పాఱఁడు లేచిదిక్కులకు ఓ బంహువులొడ్డఁడు బంధురాజిలో
 దూఱఁడు ఘోరకృత్యమని ఓ దూఱఁడుతండ్రినిమిత్రవర్గముం

శీర డుమా తృనగఘము వ * సిగఱు నువర్ణగృహంబుబోనికిం
దాటఁడు కావరేయనఁడు * తాపమునొందఁడు కంటింపఁకుకా.

సప్తమస్కంధము.

క. పోరుదురు గికురునొడుచుచు

దూఱుదురు..... దశమస్కంధము.

చ. విరవిర లేనియట్టి బలు * వీరుఁడు కృష్ణకుమారుడొక్కచేఁ,
జఱచి..... ద. స్కం. పూర్వభాగం.

చ. మఱియొక నాటిరాత్రిబలకమాధవులుజ్జ్వలవస్త్రమాలికా ధరులును
శ్శప్రయోగములు ప్రమాదజనితములుగాగాని మతభేదమున
గాని లేక యితరకారణమునగాని ప్రయోగింపబడినవేగాని పోతన
యుభయమైత్రీ పాటించినాఁడుకాడనుట తగదు.

వెలిగందల నారపరాజ మున్నగువారు రచించిన భాగములందు
రేఫఱకారసాంకర్యము గనబడుచున్నది. వాని సీక్రింద నొసగు
చున్నాడను.

క. మఱిచియు ఋష్యాశ్రమవన
పరిసరిదుపవనపులింద * జనపదగిరిగ
హ్వార గోష్ఠయజ్ఞశాలా
పురదేవాయతన పుణ్య * భూముల యందఁకా.

చ. హరిబరమాత్మనచ్యుతున * నంతునిజ్జిత్తములో దలంచి సు
స్థిరత విశోక సౌఖ్యముల * జెందిన ధీనిధులన్యకృత్యముల్
మఱిచియు జేయనొల్లరు త * లంచినయట్టి దయాసు రేంద్రుడున్
బదువడి నూయిద్రవ్వెడు వి * పానఖనిత్రమునూనుకైవడిన్.

క. ధర శునక భోగ్యమును నిహ
పరదూరమునైన తనువు * పాధేయముగా
నెఱినమ్మి వస్త్రమూల్యా
భరణంబు లలంకరించు * పామరజనులన్.

మ. తెఱగొప్పన్ జననీవియోగమున గుం * తీ స్తన్యపానంబు సో
దర సంరక్షయు గల్గ దేవవిభవక్ర) * స్థామృతంబున్ ఖగే

శ్వేదా డర్శింగయింపుమాడి- గురుమాత ప్రకేణిసిద్ధించి త
ద్ధిరణీరాజ్యము గొన్న దుగ్రాటకొనుకుల్ పునసాధ్యత్తులే యుద్ధవా.

క. పరగగ దర్శోద్ధతులి

ద్దఱు కొనుకులు సీకుబుట్టి ధరణికివేగై

నిరతము బుభజనపీఠా

పరులై వర్తితు రాత్మ ధలగర్విమనన్.

క. వరుణుని బలములు దనుజే

శ్వేరు తేజము జేరిచూడ ధ జాలక శౌర్య

స్ఫురణముచెడి యెడేనియు

బఱచెక దజ్జలధిమధ్య ధ భాగమునందున్.

క. వినుము ఫలారంభుడు కృప

ణుని నడిగిన దస యశంబు ధ నుం దనమానం

బును జెడుగావున దగనీ

వెనయ వివాహేచ్చ దగు ధ లుకెఱిగెనిటకున్.

క. ధరణీసుగో త్తముడు తా

నరుదుగ దనువారు సెప్పి ధ నవియెల్లను నే

మఱకందు బ్రీతిసేయః

నిరతము గృహకర్మపట్లు ధ నెఱపుచు నుండెన్.

చ. కరువలిశాయ వస్త్రమును ధ గట్టనెఱుంగవు చూడ్కి- దిక్కులన్

బఱచుచు జుచరీకిముల ధ భాతి జెలంగెను కంధరంబునన్

బొరలెను మక్తకేశభర ధ ముండుఱుమంగదలంప విప్పుడి

ట్లరుదుగ రత్నకండుక వి ధ హారముసల్పెడు సంభ్రమంబునన్.

క. ధరణీవల్లభనిన్నును

నిరతంబును బుద్ధదేవు ధ నింగొలచిన యా

తెఱగున గొలిచెదముని భా

సురమతి బోధించిరపుడు ధ సుమతిం బ్రీతిన్

క. పరిపూర్ణంబగు భక్తిని

గరమనిశెము సంశయాత్మ ధ కంబయిచాలన్

వజ్రలిన హృదయగ్రంథిని

నిరసించు విరక్తియును : నీషజనించెన్.

చ. హరిభజనియ మార్గనియ * తాశ్మకులై భవదీయమూర్తిపై
వజ్రలిన భక్తియుక్తులగు * వారలసంగతి గల్గజేయు స
త్పుసుషసుసంగతిన్ వ్యసన * చదుర్భరసాగరమప్రయత్నతక్
సరసభవత్క-ధామృతి ర * సూరున మత్తుడనై తరించెదన్.

చ. నిరతము దావకీనిభజ * కాయకదాబ్జసుగంధలబ్ధి నె
వ్వరిమదివొందగా గలుగు * వారిలు తత్ప్రియమర్చ్యజేహమున్
గరము తనీయ దారసుత * కామసుహృద్గ్రహబంధువర్ధమున్
మఱతురు విశ్వతోముఖ! ర * మాహృదయేశ! మకుంద! మాధవా.
భాగవతము-ఆంధ్రీకరణము.

వేదవ్యాసవిరచితమగు భాగవతముననుసరించి సోతనామాత్యు
డొక స్తలమున కొంతవరకు కల్పితములను జేర్చుచు, వేరొకయెడకొలది
గా సంకుచితము గావించుచు గ్రంథమును చక్కగాసోషించియాంధ్రీక
రించినాఁడు. ఈతఁడు భాగవతమాత్రము నద్వైతపరముగానే రచించి
యుండెనని విస్వప్రముగుచున్నది.

ఈతఁడు తనయాంధ్రీకరణమునకు శ్రీధరుల వ్యాఖ్యానము నూ
తగా గొనియున్నాఁడు. ఈవిషయమును యీక్రింది నొసంగడినవ్యా
ఖ్యానము చూడనేయగలడు.

శ్లో. నమోసంతాయ సూక్ష్మాయ కూటస్థాయ విపశ్చితే

నానావాదానురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే.

ఈ శ్లోకమునకు శ్రీధరులవా రిట్లువ్యాఖ్యానము గావించి
యున్నారు.

నమః. అసంతాయ, అహంకారాపరిచ్ఛేదాత్ అతః సూక్ష్మాయ,
అదృశ్యత్వాత్ అతపవకూటస్థాయ, ఉపాధికృత వికారాభా
వాత్ అతపవవిపశ్చితే సర్వజ్ఞాయ॥ నానేతి॥ నానావాదానురోధాయ
అస్తి, నాస్తిసర్వజ్ఞః క్రిందిజ్ఞః బద్ధః, ముక్తః పకః, అనేకః, ఇత్యాదీన్
నానావాదాన్ అనురుణద్ధి హూయయానువర్తతే యస్తస్మై వాచ్య

వాచకశక్తయే అభిధానాభిధేయ శక్తిభేదాదపి నానాత్వే ప్రతీయమానాయ; కుతః, శాస్త్రయోసయోవేదాత్మకనిశ్చానాయ.

వైవ్యాఖ్యానముననుసరించి పోతనరచించిన యాంధ్రకరణము.

గీ. . . . . మూడహంకృతులచే * ఋసుగుపడక

నెఱిననంతుడనైదర్శ * సేయరుచివి

గాక సూక్ష్మజివై నిర్వి * కారచుహిమ

దనరికూటస్థుడనైన సు * స్తంబునెఱుగు

సీకుమ్రుకైదమానింపు * నిర్మలాత్మ.

వ. మరియుఁ గలండులేఁడు, స్వంబు నెఱుగునించుక యెఱుగు బద్ధండుమఁకుండు, నొకండనేకుండు ననునివి మొదలుగాఁగల వాదంబుల మాయవలన ననురోధింతువు కావున నానావాదానురోధ కుండవయ్యు నభిధానాభిధేయ శక్తి భేదంబువలన బహుభావప్రతీతుండ వయ్యను, జక్షుషాదిరూపబువలన బ్రహ్మాణమూలకుండవయ్యు వేద మయనిశ్చాసత్వంబువలన శాస్త్రయోనివయ్యు కొన్ని యెడల కావ్యసరణికి సరసముగానుండని దత్త్వపుట్టఁజులనుగూడ నత్యంతమధురిమ మొలుకునట్లు రచించుటయందు పోతన మిక్కిలి నిపుణుడు.

స పమస్కంధము.

శ్లో॥ మతిర్నకృష్టే పరతస్స్వితో వామిథోభిష్యత్యగ్రహవ్రతానాం |

అదాంతగోభర్షిశ తాంతమిస్రంపునః పునశ్చర్షితచర్షణానామ్ |

ఈశ్లోకమునకు పోతనామాత్యుని తెనుగు.

ఉ. అచ్చపుణ్ణికటింబడి గృ * హవ్రతులై విషయప్రవిష్టులై

చచ్చుచుఁబుట్టుచుకా మరల * జర్షితచర్షణులైనవారికిన్

జెచ్చెఱఁబుట్టునే పులు * సెప్పిననైననిజేచ్చనైన నే

మిచ్చిననైన గానలకు * నేగిననైన హరిప్రబోధముల్.

మూలము.

శ్లో॥ నతేపిదున్నార్థగతిం హి విష్ణుం

దురాశయా యేబహిర్ధమానినః

అంధాయధాం ధైరుషసియామానా

వాచిస్వతంత్ర్యామురుదామ్ని బద్ధాః ||

శ్లో॥ నైమాంమతిస్తావనూరు క్రమాంఘ్రిం
 స్పృశత్యనర్ధాపగమోయదర్శః
 మహియనాం పాదరక్షోభిషేకం
 నిష్కించనానాం సవ్యణీతయావళి.

ఉ. కాననివాని నూతగొని * కాననివాడు విశిష్టవస్తువుల్
 గాననిభంగిం గర్మములు * కైకొనికొండలు కిర్మబద్ధులై
 కానరు విష్ణుని కొందరల్ల * గందరకించన వైష్ణవాంఘ్రిసం
 స్థానరజోభిషిక్తులగు * సుహృతకర్ములు దానవేశ్వరా.

మరియు పోతనరసోద్దీపకములు కావిపట్లను గూడ దనరచనా
 చమత్కృతిచే సత్యోత్తమనోహరములై యుండునట్లుగా వర్ణించియుం
 డెను. ఈక్రిందిశ్లోకమును దానికి తెనుగు సేతయు గమనించిన నీవిషయ
 ము తెల్లమగును.

సప్తమస్కంధము - పంచమాధ్యాయము.

శ్లో॥ ఏకదాసురి రాట్పుత్ర మంకసూరోప్య పాండవః?
 ప ప్రచ్ఛకథ్యతాం వత్స! మన్యతే సాధుయద్భవాన్.
 దీనికి పోతన్న గారి తెనుగు.

శా. అంతంగొన్ని దినంబులేగిన సుశేం * ద్రాంతిశంకాన్విత
 స్వాంతుండై నిజనందనున్ గురువుతే * జాడంపతిపించిరో
 భ్రాంతుండేమిపఠించునో పిలిచి సు * భాసించివిద్యాపరి
 శ్రాంతింజూచెదె గాక నేడని మహా * సాధాంతరాసీనుండై.

ఉ. మోదముతోడ బైత్యకుల * ముఖ్యుడు రమ్మని చీరబుచ్చె బ్ర
 హ్మదకుమారకున్ భవము * హార్ణవతారకుగామరోషలో
 భాదిపరోధివర్గపరి * హరికుం గళవచింతామృతా
 స్వాదకతోంకుం గలుష * జాలమహేళాగ్రవనీకుతారకున్.

వ. ఇట్లు చారులచేత నాహూయమానుండై ప్రహ్లాదుండు నరు
 దెంచిన,

శా. ఉత్సాహప్రభుమంత్రశక్తి యుతిమే * యుద్యోగమాహూఘ సం
 విత్సాపన్నుండవైతివే చదివితే * వేషంబులున్ శాస్త్రముల్

వత్సారమ్మని చేరఁజీకొడుకున్ * నాత్పల్వసంపూర్ణుడై
యుత్సాగ్రముజేచ్చి దానవవిభుఁ * కుత్సాంతదీపింపగన్.

క. అనుదినసంతోషణములు

జనితశ్రమతాపదాఃఖి * సంశోషణముల్

తనయులసంభాషణములు

జనకులకుం గర్ణయుగళ * సద్భూషణముల్.

వ. అని మరియుఁ బుత్రా! నీకెయ్యది భద్రుడైయున్నది చెప్పు
మనిన గన్నతగ్రాహిణిఁ బ్రయనందనుఁ డిట్లనియె.

అష్టమసంధము-తృతీయాశ్వాసము.

శ్లో॥ తంతద్వదార్తిముపలభ్యజగన్ని వాసః స్తోత్రనిశిమ్య
దివిజై సహసంస్తువద్భిః | ఛందోమయేనగరుడేనన ఊ
హ్యమానశ్చక్రాయుధోభ్యగమదాశు యతోగజేంద్రః॥
సోంతస్సరస్యడుబలేనగృహీత ఆస్త్రోద్దృష్టోగరుత్మతిహ
రింఖండపాతచక్రం | ఉత్తిప్యసాంబుజకరంగిరిమా
హకృచ్ఛాన్నాలాయరాఖిలగురోభగవన్నమస్తే.
తం వీక్ష్యపీడితమజస్సహసావతీర్య సగ్రాహమాశు
సరసఃకృపయోజ్జహార | గ్రాహాద్విపాటితముఖాదరి
ణాగజేంద్రం సంపశ్యతాం హరిరమాముచదుస్రియాణం.
ఈమూడు శ్లోకములకు

మ. అలవై కుంఠపురంబులో నగరిలో * నామూలసౌధంబు దా
పలమందారవనాంతరామృతసరః * ప్రాతేందుకాంతోపహో
త్పలపర్యంకరమావినోదియగునా * పన్నప్రసన్నుండు వి
హ్వలనాగేంద్రము పాహిపాహియనుకు * య్యాలించిసారంభియై.

అను నీపద్యము మొదలుకొని

శా. పూరించున్ హరిపాంచ జన్యముగృపాంభోరాశిసౌజన్యమున్
భూరిధాన్వనచలాచలీకృతమహః * భూతప్రచైతన్యమున్
సారోదార శీతప్రభాచకితప * ర్జన్యాదిరాజన్యమున్
దూర్భూతవిపన్నదైన్యముసుని * ధూతద్విషత్తై నన్యమున్.

అను వద్యమువలకును గల ఇరువదివద్య గద్యములును రచించి యున్నాడు.

నవమసంధము-నవమాధ్యాయము.

లో॥ వ్యనాయకాలేదదృశేవనాకోదంపతీ ద్విశౌ
క్షుభాగోఽగృహేవిప్రతత్పత్నాఽవ్యహ కృతార్థవన్
నభవాన్ రాక్షసస్సాక్షాదిత్వ్యాకూణాం మహారణః
మదియంత్యాః పతిర్విరనాధర్మాకర్తుమర్హసి
ఏషషిబ్రాహ్మణో విద్యాన్ తపశ్శీల గుణాన్వితః
సోయంబ్రహ్మర్షి వర్యస్తేరాజ్ఞి ప్రవరాద్విభోః
కథమ్గృతిధర్మజ్ఞ ! వధంపితురివాత్మజః
తస్యసాధోరపాపస్యభ్రూణస్యబ్రహ్మవాదినః
కథవధంయథాబభ్రోర్మన్యతే సన్మతోభవాన్
యద్యయంక్రియతే భక్షస్త్వర్మాంభాదపూర్వతః
నజీవిష్యేవినాయేనక్షణంచ మృతకంయథా
ఏవంకరుణభాషిణ్య విలపంత్యా అనాధవత్
వ్యాఘ్రః పశుమివాఖాదతౌదాసశ్చాపమోహితః॥

తే ను గు

క. ఆకట మలమలమాడుచు

నీకనతండడవినున్న ♦ విక్రమిధుసముం
దాకి తటాలున విప్రుని
గూకటిచేబట్టిమింగ ♦ గొనిపోవుతరిన్.

వ. అంత నాబ్రాహ్మణునిభార్య పతికి నడ్డంబువచ్చి యేడ్చుచు నా రాచరక్కసున కీట్లనియె.

మ. రవివంశాగ్రణివై సమస్తధరణీ ♦ రాజ్యాను సంధాయివై
భువఃస్తుత్యుడవై పదార్ధరితివై ♦ పుణ్యానుకూలుండవై
వివరంబేమియు లేక నాపెనిమిటిన్ ♦ విప్రుం దపశ్శీలు స
త్ప్రేవరున్ బ్రహ్మవిదున్ జగన్నుతగుణున్ ♦ భక్షింపగాబాడియె.

మ. తండ్రీ మీకు దిశవ:శజులకున్ * దైవబగున్ బ్రాహ్మణుం
 డండ్రామాంబలు లేవె భూమిసుంఠిగో * మాత్యాభిలాషంబు గై
 కొండ్రే మీయతువంటి సాధువులు ర * త్కోభావ మిట్టల మీ
 తండ్రుంబాతలఁ బూర్వ్యులందలపవే * ధర్మంబున బోగజే.

శా. అన్నా చెల్లెలనయ్యెదన్ దిశువు నీ * కన్నంబు వెట్టితు నా
 హృన్నాధున్ ద్వీజుగంగికుట్టి నక్షత్రా * హింసింప నెలయ్య నీ
 వెన్నుండితులతోడ బుట్టవె నిజం * బిట్టెన చున్నుట్ట నా
 పన్నన్ నన్ను శిరంబుద్రుంచి మఱి మ * త్పాప్రజేశు భక్షింపజే.

క. అని కరుణపుట్ట నాడుచు

వనితానుణి పలకరింప * వసుధాదేవు

దినియె నతఁడు పులి పశువు

దినుక్రియ శాపంబు కతన * ధీరహితుండై.

పోతనామాత్యుఁడు నాచనసోముని హరివంశమును దిలకించి
 యందుగల పోకడల గొన్నింటిని దనభాగవతమున పొందుపరచియున్నా
 డనుట కిక్రిందిపద్యములు నిదర్శనములై యున్నవి.

ఉ త్రవంశము.

మ. అరిజూచున్ హరిసూచు సూచకములై * యందంద మందారకే
 సరమాలామకరాద బిందుసలిల * స్యందంబు లందంబులై
 దొరగంబయ్యెద కొంగొకింత దొలగం * దోటోశరాసారమున్
 దరహాసామృతసారము గురియుచు * దన్వంగి కేళీగతిన్.

దశమస్కంధము.

మ. పరుజూచున్ వసుజూచునొంప నలరిం * పన్ రోషరాగోదయా
 విరతభ్రూకుటిమందహాసములతో * వీరంబు శృంగారమున్
 జరగం గన్నుల గెంపుసాంపు బరగం * జండాస్త్రసందోహమున్
 సరసాలోకసమూహమున్ నెఱపుచు * జంద్రాస్య హేలాగతిన్.

నన్నయ తిక్కనాదుల శైలికిని పోతనశైలికిని భేదములు గాన
 వచ్చుచున్నవి. నన్నయాదుల కవిత్యము వ్యాకరణప్రయోగప్రాథమిగల్గి
 యన్వయకాఠిన్యము గల్గియుండును. పోతనశైలియందు సులభమగు

నన్వయమును, బదలాలిత్యమును, శబ్దాలంకారచిత్రములును గలిగి యుండును. మరియు పోతనరచించిన పద్యములలో పాదాంతమునకును, విశ్రమస్థానమునకు పదములు సంపూర్ణి జెందూచుండుటచే చదువుట కెంతయు ననుకూలముగా నుండును. ఈవిషయనిరూపణమునకై భారత భాగవతములనుండి యుదాహరణము లొసంగుచున్నాడను.

మాలిని.

ఏచితలిర్పి తనర్పిస క్రోవుల * నిమ్మగుదావుల జొంపములం
 బూచిన మంచియశోకములన్ సుర * పొన్నలబొన్నలగేదగులు
 గాచి బెడంగుగబడిన యాసహ * కారములం గదలీతతులం
 జూచుచు వీనులకింపెసగన్ వినుచున్ * శుకకోకిలసుస్వరముల్.

కవిరాజవిరాజితము.

చనిచని ముండటనాజ్యహవిర్భ్రత * సారభధూమలతాతతులం
 బెనగినయాకుల కొమ్మబిమిద న * పేతలతాంతములైనను బా
 యనిమధుపప్రకరంబులజూచి జ * నాధిపుడంత నెఱింగెదపో
 వనమిది యల్లదె దివ్యమునీంద్రని * వాసము దానగు నంచు నెదన్.

సీ. “శ్రవణసుఖంబుగా * సామగానంబులు

చదివెడు శుకముల * చదవుదగిలి

కదలక వినుచుండు * కరులయుగరికర

శీతలచ్చాయద * చ్చీకరాంబు

కణములచల్లని * గాడ్పాసపడివాని

జెంది సుఖంబున్న * సింహములయు

భూసురప్రవరులు * భూతబలుల్ దెచ్చి

పెట్టునీవారాన్న * పిండతతులు

గడగి భక్షింపనొకట * గలసియాడు

చున్న యెలుకలపిల్లుల * యొండుసహజ

వైరిసత్వంబులయు సహ * వాస మపుడు

చూచిమునిశక్తి కెంతయు * జోద్యమంది.”

భాగవతము ఆదికర్వము ఆ క కర్వానుహమున్వ్యాశ్రమ వర్ణనము
భాగవతమున,

ఉ. “అందు దమాలసాలవకు ధి భాష్టననింబకదంబ పాటలీ
చందన నారికేళమున ధి సారశిషిషలవంగలుంగమా
కందకుచందనక్రముక ధి కాంచనబిల్వకక్షిణములికా
కందమధూకమాజుళని ధి కుంజములందలరాది వెండియున్.”

క. “పరిపక్వఫలభరాణత
తరుశాఖా నికరనివసి ధి త స్సుటవిహాగో
తకరబహుకోలాహలరవ
భరితదిగంతములు గలిగి ధి భవ్యంబగుచున్.

క. అతినిశిత చంచుదళన
క్షతనిర్గత పక్వఫల ర ధి స ప్రాశనమో
దితరాజశుకవవోర్ధ
శ్రుతిఘోషము చెలగుశ్రవణ ధి సుఖదంబగుచున్.”

క. “లలిత సహకాంపల్లవ
కలితాస్వాదన కమాయ ధి కంఠవిరాజ
తకలకంఠ పంచమస్వర
కలనాదము లుల్ల సిల్ల ధి గడు రమ్యములై.”

క. “అతులతహాలమహిజ
ప్రతతీక్షణజాతజలద ధి పరిశంకాంగీ
కృతతాండవ ఘేలనవిల
సితపింఛవిభాసిబాల ధి శిఖసేవ్యంబై.”

తృతీయస్కంధము కర్దమాశ్రమవర్ణనము.

మరియు నీతఁడు భాగవతమును ఆంధ్రీకరించుచు నిట్లు నుడివి

యున్నాఁడు.

క. కొందఱికిఁ దెనుఁగుగుణమగు

గొందఱికిని సంస్కృతంబు ధి గుణమగురెండున్

గొందఱికి గుణములగు నే

నందఱిమెప్పింతుఁ గృతుల ధి నయ్యెయెడలన్.

ఓచి వచ్చించినయట్లు భాగవతమును రచించియుండెను. దశమ స్కంధమున శ్రీకృష్ణావతారఘట్టమును చదువునపుడు సాధారణముగా సుభాంధకముగానుండును దానికివేరుగా నర్థమును వివరింపవలసిన పని యుండదు.

భాగవతమున నవరసములును నుచితకీర్తిని పోషించబడియున్నవి జగన్మోహనావతారఘట్టము, గోపికావస్త్రాపహరణఘట్టము, రాసక్రీడ, మున్నగుతామ్రలశృంగారరసము చిప్పించుచుండును. నరసింహావతారఘట్టమున కాండము మూర్తిభవించియుండుటను గనునింపవచ్చును. ఇట్లు అయ్యెయెడల నాయారసములను బాగుగాపోషించి యున్నాడు.

పోతనవరచితభాగములందు పద్మాంతము లతిమనోహరములై యుండును. ఇందులకుదాహరణములు.

- క. కలడందులు దీనులయెడ
- కలడందురు పరమయోగి ✦ గణములపాలన్
- గలడందు రన్నిదిశలను
- గలడు గలండనెడువాఁడు ✦ కలఁడోలేడో.

భాగవత షష్టస్కంధము

భాగవతములోని యితరభాగముల పూరించినవారెవ్వరును అవలంబింపని పద్ధతులను సింగన యవలంబించియున్నాడు. ఈతఁడు తాను భాగవత షష్టస్కంధమును పూర్ణముగా దెనిగించుచుంటినని వక్కాణించియున్నాడు. ఏకాదశ ద్వాదశస్కంధములను పూరించినవెలి గందల నారాయణమున్నగువారు తాము సంపూర్ణముగా స్కంధమును రచించునప్పుడైనను యిట్లు వక్కాణించియున్నాడు. ఇందలి మొదటిపద్యము.

- శా. శ్రీవత్సాంకితకాస్తుభస్ఫురిత ల ✦ క్షీచారువత్సఫల
- శ్రీవిభ్రాజితుసీలవర్ణశుభరా ✦ జీవాక్షుగంజాత భూ
- దేవేంద్రాది సమస్తదేవమకుటో ✦ ద్వీపోరురత్నప్రభా
- వ్యావిధ్ధాంఘ్రిసరోజునచ్యుతుగృపా ✦ వాసుం బ్రశంసింఛెదన్.

ఈవద్యమున నాతఁడు నారాయణుని యభినందించుచున్నాఁడు. ఇంతియొగాక సతఁడు హయగ్రీవ స్తుతియును, గణపతిప్రార్థనము మున్నగువానిని గావించియున్నాఁడు. మరియు సతఁడు బమ్మెర పోతరాజు నిట్లభివర్ణించియున్నాఁడు.

ఉ. ఎమ్మెయి సెప్పనేల జగ * మెన్నగ బన్నగరాజశాయికీన్
సొమ్ముగ వాక్యసంపదలు * సూటలుసేసిన వానిభ క్షిలో
నమ్మినవాని భాగవతి * నైస్మికుడై తగువానిబేర్మితో
బమ్మెర పోతరాజకవి * ఘట్టపురాజుదలంచి మ్రొక్కెదన్.

ఈతఁడు తనకు దివ్యవాణి సాక్షాత్కరించినట్లుగా యీవిధంబున వక్కాణించియున్నాఁడు.

సీ. ఉరవడి బ్రాహ్మీధి * నుదయించు మార్తాండ
కోటి బింబచ్చాయ * గూడినట్లు
హరిహరబ్రహ్మాల * యాత్మలలో నుబ్బి
కరుణయొక్కట మూర్తి * బెరసినట్లు
ఘరకరకరతీవ్ర * గతిన గరంగుచు
హేమాద్రిచెంత బె * ల్లగసినట్లు
ఘణిరాజఘణరాజ * మణిగణవిస్ఫూర్తి
సుషిరంపువెలిదల * చూపినట్లు

తే. యుట్టిపడలు కటెఱు * నూదినట్లు
తేజమెసగంగ నామ్రాల * దిభ్యవాణి
పూని సాక్షాత్కరించి సం * పూర్ణదృష్టి
జూచి యిట్లనిపలికె మం * జాలముగాను.

ఈతఁడు యితరులవలెగాక నన వగళానుక్రమణికనుగూడ యిట్లు వక్కాణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీవత్సగోత్రుండు * శివభక్తియుక్తు డా
పస్తంబసూక్తు డ * పారగుణుడు
సేచ్ఛురిశాసనుం * డెఱున వ్రెగ్గడ
పుత్రుండు పీఠన * పుణ్యమూర్తి

కాత్మజుండగునాగ ధ యామాత్యునకుంబా
మాంబకు నందను ధ లమితయశులు
కసువనామాత్యుడు ధ ఘనుడు వీరనమంత్రి
సింగభీమణియు నం ధ చితగుణాధ్యు

తే. లుద్భవించిరి తేజంబు ధ లూర్జితముగ
సారిది మూర్తిత్రయంబన ధ శుభ్రకీర్తి
బరగిరందులకసువన ధ ప్రభువునకును
ముమ్మడమ్మనుసాధ్యి యి ధ మ్ములనువెలసె.

ఉ. ఆడదు భర్తమాట కెను ధ రాడదువచ్చినవారి ఏడగా
నాడదు పెక్కుభాష లెడ ధ నాడదు వాకిలివెల్లి కల్లమా
టాడదు మిన్నకేవి సుగు ధ నావల్లి కిందిరగాక సాటియే
చేడియలేదు చూరికుల ధ శేఖరుస్వయ ముమ్మడమ్మకున్.

క. ఆకసువయమంత్రికి బు
ణ్యాకల్పశుభాంగి ముమ్మ ధ డమ్మయ మున్న
వ్యాకులచిత్తుల నిరువుర
శ్రీకీరగుణగణుల బుణ్య ధ శీలుర గాంచెన్.

క. అంగజసమలావణ్య శు
భాంగులు హరి దివ్య ప ధ దాంబుజ విలస
ద్భ్రంగాయమానచిత్తులు
సింగయ తెలగయలు మంత్రి ధ శేఖరులనగన్.

క. అం దగ్రజుండు శివపూ
జం దనరినవాడ విష్ణు ధ చిత్రామృత ని
వ్యంది పటువాగ్విలాసా
నందోచితమానసుండ ధ నయకోవిదుడన్.

ఈతఁడు పవ్యంతములగూడ వ్రాసియున్నాఁడు.

క. శ్రీపతికి చుత్పతికి నుత
గోపతికి త్రిలోకపతికి ధ గురుజన బుధసం

తాపనివారణ మతికిని,

బ్రాపిత సన కాదితతికి † బహుతరధృతికిఁ.

భాగవతము నశించినభాగమును పూరించినవారు భాగవతము లోని యుత్సన్న భాగముల పూరించినవారిలో సింగస పోతనకవిత్వగమ నికలను గమనించియే రచించియున్నాడని దోచుచున్నది. ఈక్రిందిపద్య ము లీవిషయమును రూఢి సేయునవిగా నున్నవి.

క. పుణ్యంబైమనిపల్లభ

గణ్యంబై కుసుమఫలని † కా యోత్థితసా

ధ్యుణ్యమయినై మిశాఖ్యా

రణ్యంబు నుతింపవగు న † రణ్యంబులలోన్.

పోతన.

క. యాదంబై పరిదూషిత

భేదంబై శాబరీద్ద † కిలికించిత దృ

గ్భేదంబై బహుసాఖ్యా

పాదంబై యొప్పువిద్య † పాదంబునకున్.

సింగస.

క. విడిచితి భవబంధంబుల

నడచితి మాయావిమోహ † మైనతమంబున్

నొడిచితి నరివర్గంబుల

గడచితి నాజన్మదుఃఖ † కర్మార్థవముల్.

పోతన.

క. పుట్టితివజు తనువునఁ జే

పట్టితివి పురాణపురుషు † భజనముపదముల్

మెట్టితివి దిక్కులం దుది

ముట్టితివి మహాప్రబోధ † మున మునినాథా.

సింగస.

ఇతడును పోతనవలె షష్ఠస్కంధమును అద్వైతపరముగ నే తెని గించెను. ఇందులకుదాహరణములు.

షష్ఠస్కంధము

1 సీ. అఖిలభూతముల దే † హాంతస్థమగునాత్మ

యీశుండచ్యుతుడని † యెఱుగవలయు.

2 వ. దేవా! రజ్జువునందు సర్పభ్రాంతి గలుగునట్లు ద్రవ్యాంత రంబుచేత బ్రహ్మాంధై న నీయందు బ్రపంచభ్రాంతి గలిగెడిని.

3 వ. కావున గుణంబులును, గుణియును, భోక్తయును, భోగ్యంబును...హర్తియు హన్యంబును నుత్పత్తిస్థితిలయై క కర్తయై సరోక్వత్కృష్టంబై న యప్పుర మేశ్వరుండె కాని యన్యంబులేదు.

ఈతఁడును దనకు సహాయముగా శ్రీధరుల వ్యాఖ్యానమునే యూతగొనియున్నాఁడు. ఇతఁడు భాగవతములోని యితర భాగముల దెనిగించినవారికంటె నెక్కువవాడని బేరొకనవచ్చును.

గంగన

ఈతఁడు పంచమసకాంధమును దెనిగించెను. ఈతనికవిత్వము సింగనకవిత్వముకంటె దక్కువయని జెప్పవచ్చును. అయినను యితని కవిత్వము లలితముగను సుకుమారముగను నుండును. ఇతఁడు మూలమును సరిగాననుసరింపలేదు. మూలమున నున్నదానిని చాలవరకు తగ్గించినట్లు గనబడుచున్నది. ఈతని యాంధ్రీకరణమున కుదాహరణములు.

శ్లో॥ బాణావిమా భగవతశ్శతకత్రపత్రౌకాంతావపుఖరుచిరావతితిగ్ధృ దంతౌ | కిన్నెయుయుక్షంసివనేవిహరన్న విద్యుక్షేమాయనోజడధి యాంతవలిక్రమోస్తు.

తెనుగు

క. పాలుపగుచున్న విలాసం

బుల నంగజబాణములను * బోలెడు సీచం

చల సతకటాక్షవీక్షణ

మల నెవ్వని నింతి! చిత్త * మునఁ గలచెదవే.

ఈపద్యమున మూలమునందలి విశేషణములు పెక్కులు కాన రావు.

శ్లో॥ శిష్యా ఇమేభగవతః పఠితః పఠంతి

గాయంతి సామ సరహస్యమజ్ఞసమీశః

యుష్మచ్ఛిఖావిలులతాస్సుమనోభివృష్టిః

సర్వేభజంత్యప్సిగణా ఇవవేదిశాఖాః.

వైనుఁగు

చ. చెదరగ నేదముల్ చూపు * శిష్యులవైదగ బుష్పవృష్టిస
 మృదఁగుఁజ నుత్తోఁగురియు * మాడ్కినిమన్నున సామగానముల్
 చదివెఁజు శిష్యులొయనఁగ * వట్టుదఁకుంతులు మ్రోయఁగావడిం
 బదపడి మీదరాలు గఁచ * భారమునందుల బారుకొవ్విరుల్.

రెండవదానియందు మూలార్థరీతి గానుపించదు. పోతనాదుల కవిత్వమునందుగల స్వకపోలకల్పితములగు వర్ణనలు యీతని కవిత్వమున నెందును గానరావు. ఈతఁడును శ్రీసూరులవారి వ్యాఖ్యానమునే సహాయముగా గొనియుండెను. మరియు నీతఁడీస్కంధమును నద్వైత పరముగనే దెనిగించెను.

వెలిగండల నారయ

ఈతఁడు ఏకాదశద్వాదశస్కంధములను రచించెను. ఈరెండు స్కంధములును మూలమునకు సరిగానుండక మిగుల క్లుప్తీకరింపబడినవి. కొన్ని యెడల మూలమునందలి యభిప్రాయములకు విరుద్ధముగా గూడ నుండును.

ఏకాదశస్కంధమున త్రయోదశాధ్యాయమున శ్రీవిష్ణుండు హంసరూపియైచేసిన తత్వోపదేశము.

వస్తునోయదా నానాత్వమాత్మనఃప్రశ్న ఈశ్వరః ఆను శ్లోకములు గలవు. వానిని ఆంధ్రీకరించునెడల నైదారుపంతులవచనముతో వదలివైచెను.

ఈస్కంధమున సంస్కృతంబునగల భిక్షుతాదులు ఆంధ్రమునగీలేవు. మొత్తముమీద నీస్కంధమున నాలవపాలుమాత్రమే తెనిగింపబడినదని చెప్పవచ్చును. మరియు నీరెండుస్కంధములును ప్రాతప్రతులు పరిశీలించిన నెందును అద్వైతపరముగా నాంధ్రీకరింపబడినట్లు దోషదుకాని యచ్చుప్రతులందు స్పష్టముగా నద్వైతపరముగా దెనిగింపబడినట్లు గాన్పించుచున్నది. ప్రాతప్రతుల పాఠములను గమనించితిమేని యవి రెండును విశిష్టాద్వైతపరముగా దెనిగింపబడినవనుట తెల్లముగాగలదు.

పోతన-భాషాంతికరణము.

పోతన భాషాంతికరణము యెంతవఱకుమూలము ననుసరించి యున్నదోచెలుపుటకు మఱికొన్ని యుదాహరణము లిచ్చుచున్నాడను.

ఆత్మారామశ్శమునయో నిర్గ్రంథా ఆపురుక్రమే
కుర్వంతస్తైతూకీంభక్తి నిత్యంభూతగుణో హరిః
క. ధీరులు నిరపేక్షులునా

త్మారామాలు నైనమునులు * హరిభజనము ని
మాఁరణము చేయుచుందురు
నారాయణుడట్టివాడు * నవ్యచరిత్రా.

3శ్లో. నమః పరస్మై పురుషాయభూయసే
సదుద్భవస్థాననిరోధలీలయా
గృహీతశక్తి త్రితయానుదేహినా
మంతర్భవాయానుపలభ్య వర్తనే

మ. పరుడై యీశ్వరుడై మహామహిముడై * ప్రాదుర్భవస్థానసం
హరణక్రీడనుడై త్రిశక్తియుతుడై * యంతర్గతజ్యోతియై
పరమేష్ఠీప్రముఖామరాధిపులకుం * బ్రాపింపరాకుండుదు
స్తరమార్గంబున దేజరిల్లుహరికిం * దత్వార్థినై మొక్కె-దన్.

3శ్లో. యతీకర్తనం యత్మగ్రణంయదీక్షణం
యద్వందనం యచ్ఛ్రవణం యద్వర్ణణం
లోకస్య సద్యో విధునోతికల్మషం
తస్మైసుభద్రశ్రవసే నమోనమః

ఉ. ఏవిభవందనార్చనము * లేవిభుచింతయునామకీర్తనం
బేవిభులీలదృశ్యతము * లెవ్వని సంశ్రవణంబుసేయ దో
మావళిబాసిలోకమును శు * భాయితవృత్తిజైలంగునంద్రునే
నావిభునాశ్రయించెదన * ఘాఘునివృత్తిదుభద్రకీర్తిదున్.

3శ్లో. ఏకస్వమా యోజగతస్సిస్పృక్షయా
ద్వితీయయాత్మన్యది యోగమాయయా
స్పృజన్యదః పాసిపునర్గ్రాసిన్యసే
యదోర్ణనాభిర్భగవన్ స్వశక్తిభిః

మ. అనఘాయొక్క డవయ్య నాత్మకృతనాం ధ యాజాతసత్వాదిత
 క్తినికాయస్థితి నీజగజ్జననవృ ధ్ధికోభ హేతుప్రభా
 వనిపూఢి దగు చూర్ణనాభిగతివి ధ శ్వస్తుత్వసత్వేషస
 ఘనలీలామహిమాన్వవాబు గడపం ధ గావచ్చు నే యేరికిన్.

శ్లో. బిభర్షి కా యం ఏవానం సోద్యమో భోగవాస్యథా
 విత్తం నే హోద్యయవతాం భోగోవి త్తవతాం నుహ
 భోగినాంఖలు దేహోయం ఏవాభవతివాస్యథా
 నతేశయానస్యనిరుద్యమస్య బ్రహ్మన్న హ్యోయతవభోగాః
 అభోగినోయం తవవిప్రదేహాః ఏవాయత స్తద్యదసంక్షమంచేత్ ||
 కవికల్యాణిపుణదృక్ష్వి త్రప్రియకథస్సమః
 లోకస్యకుర్వతః కర్మశేషేతద్వీక్షీతాపినా.

సీ. భూమినుద్యోగియై ధ భోగియైయుండెడి
 నరునికైవడి ముని ధ నాధనీపు
 ఘనశరీరముదాల్చి ధ కదలవుచిత్రము
 ద్యమయుక్తునికిగాని ధ ధనములేకు
 ధనవంతునకుగాని ధ తగుభోగములులేవు
 భోగికిగాని సు ధ పూర్ణమైన
 తనువులే దుద్యోగ ధ ధనభోగములు లేక
 నేలనూరక మేను ధ నిద్రవోవు

ఆ. నీకు నెట్లు గలిగె ధ నిరుపమదేహంబు
 సముడ వార్యుడవువి ధ శారదుడవు
 బుద్ధినిధితిజనుల ధ బాగడవు తెగడవు
 నిద్రప్రతిదినంబు ధ నిలుపనేల.

శ్లో. యస్సాత్మనీదం నిజమాయయాత్పితం
 క్వచిద్విభాతం క్వచత త్తిరోహితం
 అవిద్ధదృక్సాక్ష్యభయం తదీక్షతే
 సత్యమూలో వతుమాంపరాత్పరః |

క. ఒకపరిజగములు వెలినిడి

యొకపరిలోపలికి గొనుచు * నుభయముగనుచుం

సకలార్థసాక్షియగున

య్యకలంకుని నాత్మచూలు * నర్థింతుమదిన్.

శ్లో. దివ్యక్షువోయస్యపద , హి మంగళం

విముక్తిసంగమునయస్సుసాధవః

చరంత్యలోకవ్రతమవ్రణంవనే

భూతాత్మభూతాస్సుహృదస్సమేగలిః.

ఆ. ముక్తసంగులైన * మునులుదిదృక్షులు

సర్వభూతహితులు * సాధుచిత్తు

లసదృశవ్రతాధ్యు * లై కొల్తు రెవ్వని

దివ్యపదమువాడు * దిక్కు నాకు.

శ్లో. కస్యాంశ్చిత్పూతనాయంత్యాం కృష్ణాయాత్యపిబత్సనం

తోకయిత్వారుదంత్యన్యాపదాహంచ్చకటాయతీం

దైత్యయిత్వాజహారాన్యా మేకా కృష్ణార్భభావనాం

కృష్ణరామాయితే ద్వేతుగోపవత్సాయితాః పరాః

వత్సయితాన్ గృహీత్వాన్యాభ్రామయిత్వావ్యపాతయత్

కృష్ణాయితాజఘానాన్యాతతై కాంతుబకాయితాం

అహూయ దూరగాయద్వత్కృష్ణస్తమనుకుర్వతీం.

సీ. పూతనయొక్క * పొలతిచరింపంగ

శౌరియొక్కొంత * చన్నుగుడుచు

బాలుడై యొక భామ * పాలకునేడ్చుచో

బండినేనను లేమ * బాటదన్ను

సుడిగాలి ననియొక * నుందరిగొనిపోవ

హరిననివర్తించు * నబ్జముఖయు

బకుడనేనని యొక్క * పడతిసంగంభంప

పద్మాక్షుడను కొమ్మ * పరిభవించు

ఆ. నెలమిరామకృష్ణ * లింతు లిద్దఱుగాగ

గోపవత్సగణము * గొందఱగుదు

రసురవైరిననుచు † నబలయొక్కఁడైచీరు
బసులమనెడి సతుల † భరతముఖ్యు.

శ్లో॥ జయతి తేధికంజస్థనా వజ్ర
శ్రయతయిందిరా శశ్వదత్రహి
దయిత దృశ్యతాందిక్షుతావ కా
స్త్వయిదృతాసవస్తాస్వి విచిన్వతే.

క. నీవు జనించు కతమున
నోవల్లభలక్ష్మీ మంద † నొప్పెనధికమై
నీవెంటనె ప్రాణములిడి
నీవారరిసెదరు చూపు † నీరూపంబున్.

శ్లో. శరదుదాశయే సాధుజాతస
త్సరసిజోదర శ్రీమృషాదృశా
సర తనాధతే శుల్క దాసికా
వరదనిఘ్నతోనేహకిం వధః.

క. శారదకమలోదరరుచి
చోరకమగు చూపువలన † సుందరమమ్ముం
గోరివెల యీనిదాసుల
ధీరతనొప్పించుటిది వ † ధించుటగాదే,

శ్లో. ప్రణతదేహినాం పాపకర్మనం
తృణచరానుగం శ్రీనికేతనం
ఘణిఘణార్పణం తేపదాంబుజం
కృణుకుచేషునః కృంధిహృచ్చయం.

ఉ. గోవులవెంట ద్రిమ్మరుచు † గొల్పినవారలపాపసంఘముల్
ద్రోవగజాలిశ్రీదనరి † దుష్టభుజంగఘణాలతాగ్రసం
భావితమైనసి చరణ † పద్మము చన్నులమీద మోపితి
దాభవజపుష్పభల్లభవ † బాధహరింపు వరింపుమాధవా.

పోతన - వర్ణనములు

ఒకచో వర్ణించినవిషయమునే వర్ణించునెడల పోతనయు త
ర్లో తర మొక్కడు రసవంతముగా నుండునట్లు వర్ణించును.

ఉ. అందు దమాలసాలవకు * శాస్తున నింబకదంబపాటలీ
చందన నారికేళఘన * సారశింష లవంగలుంగ మా
కందకుచందనక్రముక * కాంచనబిల్వకపిష్ఠమల్లికా
కుందమధూక మంజులని * కుంజములందనరాచి వెండియున్.

క. పరిపక్వఫలభరానత

తరుశాఖానికరవసి * తస్ఫుటవిహగో

తూర బహుకోలాహలరవ

భరితదిగంతములు గలిగి * భవ్యుబగుచున్.

క. అతినిశిత చంచుదళన

క్షతనిర్గత పక్వఫల రసా * స్వాదనమో

దితరాజశుకివచోర్ధ

శ్రుతిఘోషము సెలగశ్రవణ * సుఖదంబగుచున్.

క. లలిత సహకారపల్లవ

కలితాస్వాదన కమాయ * కంఠవిరాజ

తూలకంఠ పంచమస్వర

కలనాదములుల్లసిల్లి * గడురమ్యములై.

క. అతుల తిమాలమహీజ

ప్రతతి క్షణజాతజలద * పరిశంకాంగీ

కృతతాండవభేలనవిల

సితపింఛవిభాసి బాల * శిఖసేవ్యంభై.

క. కారండవజలకుక్కుట

సారసబకచక్రవాక * షట్పదహంసాం

భోరుహకైరవ నవక

ల్వారవిరాజిత సరోరు * హాకరయులమై.

క. కలిపుండరీకవృకకా

సరశశభల్లూక హరిణ * చమరీహరిసూ

కరఖడ్గవయవలిముఖ

శరభప్రముఖోగ్రవన్య * సత్పాశ్రయమై.

తృతీయసగ్రంథమున జెప్పబడిన యీవర్ణనమును మార్చి పెంచి అష్టమసగ్రంథమున గజేంద్రమోక్షమున త్రికూటమునందలి మహారణ్యము వర్ణించు వచనమున పెంపొందించుచున్నాడు. ఆవచన మంతయు నిచ్చట నొసంగిన గ్రంథవిస్తరమగునను తలంపున విరమింప బడియెను.

సోతన - అంత్యానుప్రాసము.

సోతన అంత్యప్రాసమును యెక్కువగా వాడియున్నాడు. క్రియ తోనే పద్యము ప్రారంభమైసను యది చక్కని యంత్యప్రాసముతో నలరారుచు చదువుటకు ఋగ్గలు మూటగట్టుచుండును. ఉదాహరణ ముగా గొన్ని పద్యముల నొసంగుచున్నాడను.

- శా. పూరించెన్ హరిపాంచజన్యము గృహం ♦ భోరాశి సౌజన్యమున్
 భూరిధాన్వనచలాచలీకృత మహా ♦ భూతప్రచైతన్యమున్
 సారోదారశితప్రభాచకితి ఐ ♦ ర్జన్యాది రాజన్యమున్
 దూరీభూతవిపన్నదైన్యమును ని ♦ ధూతద్విషత్తైన్యమున్.
- మ. అటకాంచెగరిణీవిభూడు నవపు ♦ ల్లాంభాజకిల్వారమున్
 నటదీదీవరవారముంగమతమీ ♦ నగ్రాహదుర్వారమున్
 వటహింతాల రసాలసాల సుమనో ♦ వల్లికుటీతీరముం
 జటులోద్ధూతమరాళచక్రబకసం ♦ చారంబు గాసారమున్.
- మ. కరుణాసింధుడు శౌరివారిచరమున్ ♦ ఖండింపగాబంపె స
 త్వరితాకంపిత భూమిచక్రము మహా ♦ ద్యద్విస్ఫులింగచ్ఛటా
 పరిభూతాంబర శుక్రముక బహువిధ ♦ బ్రహ్మాండభాండచ్ఛటాం
 తర నిర్విక్రము భావితాఖిలసుధాం ♦ ధశ్శక్రముం జక్రమున్.
- మ. కని రారాజకుమారికిల్ పరిమళ ♦ తోకూతూహలక్రాంతలై
 దనుజాధీశచమూవిదారు నతమం ♦ దారున్ శుభాకారు నూ
 తనశృంగారు వికారదూరుసుగుణో ♦ దారున్ మృగీలాంచనా
 జనచేతోధనచారు రత్నమకుట ♦ స్ఫారున్ మనోహారునిన్.
- మ. కనెగక్రూరుడు పద్మనేత్రులను రం ♦ గద్ధాత్రులన్ ధేనుదో
 హనవాటిగతులన్నలంకృతులను ♦ ద్యద్భానులం బీతసి

- లనసీన జ్వలవాసులః గుసుమమా * లాధారులన్ ధీరులన్.
- వనితాకాముల గృష్ణరాముల జగ * ద్వంద్యకమోద్ధాములన్.
- మ. జలజాతాక్షుడు శౌరిడగ్గతై మహా * సాధాగ్రభృగారకం
గఁహంసావతిహేమపద్మపరిఖా * కాసారకం నోదణా
వళిసంభావితతారకం దరులతా * వర్ణానువేలోదయ
త్ఫలపుష్పాంకురకోరకా మణిమయ * ప్రాకాగకక ద్వారకన్.
- మ. ద్విజానీకవిరోధి మ్రొక్కెగని వా * ధ్వేషునోశతకున్
సవిశేషోత్సవసువిధాతకు నమ * త్స్మిత్రాతకున్ సత్తపో
నివహాశ్శేష్టచరిత్రదాతకు జగ * నిర్మాతకున్ గాతకున్
వివిధప్రాణిలలాటలేఖనమహా * విద్యాసుసాధాతకున్.

క. కనియెక వారదుడొత్తన్

వినయొకవిలాసు, సిగమ * విభజనవిద్యా
జనితోల్లాసున్ భవనః
ఖనిరాసున్ గురుమనోవి * కాసున్ వ్యాసున్.

- మ. కనియెన్ గృష్ణుడె. సాధుసీరము, నుహాశిగంభీరముం బద్మకో
కనదాసోదవిసోదమోదమదభృం * గద్వంద్యియుంకారమున్
ఘనకల్లోలలతావితానవిహార * త్కాదబఖోలాహల
స్వినవిస్ఫారము, మందవాయుజకణా * సారంబుకాసారమున్.
- మ. సవరతార్థము త్రుడివంపజని వి * శ్యామిత్రుడుగ నోడరా
నవలీలం దనునూడెరాముడదయం * డై జాలుడై కుంతల
చ్చవిసంహజ్జితహోటకం, గపటభా * మావిస్ఫురన్నాటకన్
జవభిన్నార్యమఘోటకం, గరవిరా * జత్ఫేటకం దాటకన్.

ఉ. పుణ్యుడు రామచంద్రుడట * బోయిముదముగొనగాంచె దండకా
రణ్యము దాపసోత్తమశ * రణ్యము, నుద్ధతబర్హి బర్హి లా
వణ్యము, గౌతమీపమల * వాకణపర్వటన ప్రభుతసా
గ్గణ్యము, సుల్లసత్తరుని * కుంజవరేణ్యము సత్కొగణ్యముకా.

ఉత్తరహరివంశమున ఎఱ్ఱాప్రగడ ఈ లిలంకారమును వాడి
యన్నాడు.

క. ధీమంత్రులంతగాంచిరి
 గోమంతము వివినకుసుమం & కుంచితశబరీ
 సీమంతము నిర్మగకణ
 హేమంతము గనకమం & హీమంతంబున్.

క. చారుశరీరస్యతీజిత
 శారదసీరనమ ధీపి & శారదాను భవో
 శారదా ద్ద్రాశితైతతికి
 నారదాడు తిదీయగృహము & కు నేతెంచెన్

ఈఅలకారము నే అనేకవిధములుగామాట్టి పోతన వాఱియు

న్నాడు.

క. భూషణములు సెవులకు నఘ
 వేషణములు మృత్యుచిత్తం & భీషణములు మృ
 త్తోషణములు కల్యాణవి
 శేషణములు హరిగుణోప & చితభాషణముల్.

క. పావనములు దురితలతా
 లావనములు నిత్యమంగ & శ ప్రాభవసం
 జీవనములు లక్ష్మీసం
 భావనములు వాసుదేవ & పద సేవనముల్.

క. మంతనములు సద్గతులకు
 బాంతనములు ఘనములైన & పుణ్యములకిదా
 నింతనపూర్వమహాఘని
 కృంతనములు రామనామ & కృత చింతనముల్.

క. ధృతిచెడిలోబడుమల్లుం
 డతులీత భవజలధితరికి & హతరిపుపురికిన్
 హితకరికిన్ ధృతగిరికి
 దతహరిరవభరితశిఖరి & దరికిన్ హరికిన్.

క. స్ఫురితవిబుధజనముఖములు
 పరివిదళితదనుజనివహ & పతితనుముఖముల్

గురురుచి జితశిఖిశిఖిములు

నరహరినఖము లనురు * నతజనసఖిమ ల్.

- చ. చనిచనికాంచిరగో బుధ * సత్తములంచితనిత్యశో
 భనవిభవాభిరామము బ్ర * పన్నజనస్తవనీయనామమున్
 జననవిరామ మార్యజన * సన్నతభూమియు భక్తలోకపా
 లనగుణధామముం బుల * లామముజానువికుంతధామమున్.
- చ. మనమున మోదమంచుచును * మారమణీమణిగాంచె జారు మృ
 త్కనకకుశాజనాయసని * కాయనినిర్మితపాత్రసీమము
 న్నునుపమవేద ఘోష సుమ * నాత్మగుబంధన కర్మభూమియున్
 మనివిబుధాభిరామము స * ముజ్జ్వలహోమము యజ్ఞధామమున్.
- ఉ. భాసురలీలగాంచిరి ను * పర్వులు భక్తజనైకమానసో
 ల్లాసము గిన్నరీజనవి * లాసము నిత్యవిభూతి మంగళా
 వాసము సిద్ధగుహ్యకని * వాసము జాగువిరాజమానకై
 లాసము గాంతినిర్జితకు * లక్షీతిభ్రతుమహద్విభాసమున్.

గీర్వాణపదముల భూయిష్టము-సప్తమస్కంధము

క. అడిగెదనని కడువడిజను

నడిగినదనుమగుడనుడువ * డనినడయుడుగున్

వెడవెడ సిడిముడిదడబడ

నడుగిడు నడుగిడదుజడిమ * నడుగిడునెడలన్.

క. నిగమచులు వేయిచదివిన

సుగమంబులుగావు, ముక్తి * శుభగత్వంబుల్

సుగమంబు భాగవతమను

నిగమంబు కఠింపముక్తి * నివసనముబుధా.

సింగనగూడ నీయలంకారమును అనుసరించి యున్నాడు.

- మ. కనియెన్ బ్రాహ్మణు డంత్యకాలమున వీ * కన్రోషనిష్ఠ్యాతులన్
 ఘనపీనోష్ఠవికారవక్త్రవిలస * ద్ధర్వేక్షణోపేతులన్
 జనసంత్రాసకరోద్యతాయతసుపా * శశ్రేణికాహేతులన్
 హననవ్యాప్తి విభీతులన్ ముపురనా * త్మానేతలన్ దూతలన్.

నా. హాలాఘూర్ణిత కేత్రతోఁనుదకతః * త్రారంభసంరంభతో
 ఛేలాపాః నయోగ్య భూనిభవతో * గీర్ణాంకాజాలతా
 హేలానిగన భంగి వేషవతితో * నిచ్చవతీకూర్ణితో
 సేలిందేలుచు నున్న వానిగ నె బుం * ఖిభూతిరోమాంచుడై.

ప్రథమస్కంధము - పోతన

మ. త్రిజనోహాన నీలకాంతిశనువు * ద్విసింహప్రభాభాతసి
 రజబంధుప్రభమైన చేఁ ముపయిన్ * రంజిల్లసీలాలక
 వ్రజసంయుక్తనా ఖారవిందమతి సే * వ్యంబై విజృంభింపమా
 విజయుంజేరెడు వన్నెలాడు మది నా * వేళించునెల్లప్పుడున్.

మ. హయరింఖాముఖధూచిధూసరకరి * న్యస్తాలకోపేతమై
 రయజాతశ్రమతోయబిందుయతమై * రాజిల్లు నెమ్మోముతో
 జయముఖాబ్ధనకిచ్చు వేడ్కనని నా * శస్త్రాహతింజాల నొ
 చ్చియు బోధించుమహానుభావు మదిలో * జుతితునశ్రాంతమున్.

మ. నరుమాటల్విని నవ్వుతోనుభయసే * నామధ్యకుక్షోణిలో
 బరువీక్షింప రథంబునిల్చి పరభూ * పాలావళిం జూపుచుం
 బరభూపాఠువులెల్ల జూపులన శుం * భతేలివంచించుసి
 పరమేశుండు వెలుంగుచుండెను హృ * త్పద్మాసనాసీనుడై.

క. తనవారిజంపజాలక

వెనకకుఱోనిచ్చుగించు * విజయునిశంకన్
 ఘనయోగవిద్యబాపిన
 మునివంద్యుని పాదభక్తి * మెనయున్ నాకున్.

సీ. కుప్పించియెగసిన * గుండలంబులకాంతి
 గగనభాగంబెల్ల * గప్పికొనగ
 నుటికిననోర్వక * యుదరంబులోనున్న
 జగములవ్రేగున * జగతిగదల
 జక్రంబుజేపట్టి * చనుదెంచురయమున
 బై నున్న పచ్చని * పటముజార
 నమ్మితి నాలావు * నగుబాటుసేయకు
 మన్నింపుమని క్రీడి * మరలదిగువ

తే. గరికిలంఘ్నించు సింహంబు * కరణిమెఱసి
 నేడుభీష్ముని జంపును * నిన్నుగాతు
 విడువుమర్జున యనుచు మ * ద్విశిఖివృష్టి
 చెరలిచనుదెంచు దేవుడు * దిక్కునాకు.

మ. తనకున్ భృత్యుడు వీరిగాచుటమహా * ధర్మగుణువొమ్మొచ్చు న
 ర్జునుసారధ్యము పూనిపగ్గములుచే * జోద్యంబుగాబట్టుచున్
 మునికోలన్ వడిబూన్చి ఘోటకములన్ * మోదించి తాడించుచున్
 జనులన్ మోహమునొదజేయుపరమో * త్సాహు బ్రశంసిచెదన్

క. పలుకుల నగవుల నడవుల
 నలుకల నవలోకనముల * నాభీరవధూ
 కులముల మనములతాలిమి
 కొలుకులు వదలించునుని * గొలిచెదమదిలోన్.

ఆ. మునులు నృపులుజూడ * మునుధర్మజునిసభా
 మందిరమున యాగ * మంటపమున
 జిత్రమహిమతోడ * జెలువొందుజగదాది
 దేవుడమరు నాదు * దృష్టియందు.

మ. ఒకసూర్యుండు సమస్తజీవులకు దా * నొక్కొక్కడైతోచు గో
 లిక నేదేవుడు సర్వకాలముమహా * లీలన్ నిజోత్పన్నజ
 న్యకదంబంబుల హృత్సరోరుహములన్ * నానావిధానూనరూ
 పకుడై యొప్పుచునుండునట్టి హరి నే * బ్రార్థింతుశుద్ధండనై.

షష్ఠస్కంధము—సింగన.

సీ. బ్రహ్మహత్యానేక * పాపాటవులకగ్ని
 కీలలు హరినామ * కీర్తనములు
 గురుతల్పకల్మష * క్రూరసర్పములకు
 గేకలు హరినామ * కీర్తనములు
 తపనీయచౌర్యాఘ * తమసంబునకుసూర్య
 కీరణముల్ హరినామ * కీర్తనములు

ముధువనకిల్బిష † మదనాగసమితికి

గేనరుల్ హరినామ † కీర్తనములు

తే. మహితయో గోగ్రనిత్యస † మాధినిధుల

నలకబ్రహ్మది సుకులకు † సందరాని

భూరినిర్వాణసామ్రాజ్య † భోగభంగ్య

ఫేలనబులు హరినామ † కీర్తనములు.

సీ. ముక్తి కాంతై కాంతి † మోహనశృత్యునిల్

గేలిమై హరినామ † కీర్తనములు

నత్యలొకానంద † సాభాగ్యయుక్తుల్

గేలిమై హరినామ † కీర్తనములు

మహితనిర్వాణ సా † మ్రాజ్యాభిషిక్తుల్

గేలిమై హరినామ † కీర్తనములు

బహుకాల జనిత తి † పుష్పల సారముల్

గేలిమై హరినామ † కీర్తనములు.

తే. పుణ్యమూలంబు లనవాయ † పోషకంబు,

లభిమతార్థంబు లజ్ఞాన † హరిణాశరము

లాగమాంతోపలబ్ధంబు † లమృతసేవ

లార్త సుభములు హరినామ † కీర్తనములు.

దశమస్కంధము — ఉత్తరభాగము.

పోతన

సీ. సుచకుంభములమిది † కుంకుమతోరాయి

హరింబులగుణంబు † లగుచుకొఱయఁ

గరిష్టలవముజాచి † కిదలింపనంగునీ

యకకంకణప్రభ † లావరింపఁ

గదిలినబహురత్న † కిలితినూపురముల

గంభీరినినద బు † గడలుకొసగఁ

గాంచన మణికర్ణి † కామయాఖిలులు

గండపాలికలపై † గంతులిడగఁ

తే. గురులున ఓంపఱబయ్యెద డ కొంగుదూగ
 బోటిచేనున్నచామర డ పుచ్చుకొనుచు
 జీవితేశ్వరు రుక్మిణి డ చేరనరిగి
 వేడకలిగురొత్తమెల్లన డ వీవదొడగె.

వ. అప్పుడు.

మ. పతి యేహూపముదాల్పినం దదను రూ డ పంబైన హూపంబుతో
 సతి తానుండెడు నట్టిహూపవతి నా డ చంద్రాస్యనాలక్ష్మి నా
 సుతనున్ రుక్మిణి నాయనన్యమతి నా డ శుద్ధాంతరంగంకళా
 చతురత్వంబున శౌరియిట్లనియె జం డ చన్మందహాసంబుతోన్.

మ. బలశౌర్యంబుల భోగమూర్తి కులయా డ పత్యాగసంపన్నుణం
 బుల దిక్పాలురకంపె జైద్యులు భుల్ డ పూర్ణుల్ ఘనుల్ వారికిన్
 నెలతా తల్లియు దండ్రీయున్ సహజుడున్ డ నిన్నిచ్చినంబోక యీ
 బలవద్ధిరుల వాద్ధిలీనుల మముం డ బాటింపసీ కేటికిన్.

సీ. లోకుల నడవడి డ లోనివారముగాము

పరులకు మాజాడ డ ఒయటపడదా
 బలమనోవేతులు డ పగగొండ్రుమాతోడ
 రాజపీఠములకు డ రామతత్రచు

శరణంబుమాకుసే డ జలరాశిసతశంబు

నిష్కించనులమేలు డ నిధులులేవు

కలవారు చుట్టాలు డ గారు నిష్కించన

జనబంధులము ముక్త డ సుగ్రహాలము

ఆ. గూఢవర్తనులము డ గుణహీనులముభిక్షు

లైనవారినిగాని డ యాశ్రయింప

మిందుముఖులు దగుల డ గిటువంటి మముబోటి

వారి నేలదిగుల డ వారిజాక్షి.

క. సిరియును వంశముఃసూపును

సరియైసి వివాహసఖ్య డ సంబంధంబుల

జరుగును సరికాకున్నను

జరుగవు లోలాక్షియెట్టి * సంసారులకున్.

క. తగదనియెఱుగవుమమ్ముం

దగిలితివిమృగాక్షిదీన * దప్పగునీకుం

దగిన మనుజేంద్రునొక్కని

దగులుము గుణహీనజనుల * దగునేతగులన్.

చ. అలికులవేణి తన్ను బ్రియు * డాడినయప్రియభాషలిమ్మెయిన్

సాలవకకర్ణరంధ్రముల * సూదులుసాల్పినసీతిగాగ బె

బ్బులిరోదవిన్న లేడి క్రియ * బొల్పుటిచేష్టలు దక్కనేలపై

వలనఱివ్రాలెగీలెడలి * వ్రాలినపుత్తడిబొమ్మకైవశిన్.

వ. ఇట్లువ్రాలిన.

మ. ప్రణతామ్నాయుడు కృష్ణుడంతగదిసెన్ * బాష్పావరుద్ధారుణే

క్షణవిస్త్రవినుత్న భూషణదురు * క్తకూరనారాచ శో

షణనాలింగితధారుణిన్ నిజకులా * చారైకసద్ధర్మచా

రిణి విశ్లేషిణి వీతతోషిణి బురిం * ద్రోగ్రామణిన్ రుక్మిణిన్.

సీ. కనిసంభ్రమంబున * దనువునదనువుగా

ననువున జందనం * బల్లనలది

పన్నీరుపన్నీట * గడిగికర్పూరంపు

బలుకులు చెవులలో * బాఱనూది

కరమొప్పుముత్యాల * సరులచిక్కెడలించి

యురమునబొందుగా * నిగువుకొలిపి

తిలకంబు నునుఫాల * ఫలకంబుపైదీర్చి

వదలినభూషణా * వలులు దొడిగి

తే. కమలదళచారుతాలవృం * తములవిసరి

పొలుచుపయ్యెదగుచముల * బొందు పఱచి

చిత్తమిగురొత్తనోయ్యన * సేదజేర్చి

బిగియగొగిటజేర్చి నె * మ్రొగమునిమిరి.

సీ. నీరడాగమమేఘు * నిర్వృత్పయఃశాన

చాతకంబేగునే * చొటిపడెకు

బరిపక్వమాకంద * ఫలరసంబులుగ్రోలు
 కీరంబుచనునె ను * మూరములకు
 ఘనరవాకర్ణనో * త్కలికమయూరము
 కోరునేకతినఱ్ఱి * ల్లీరవంబు
 గరికుంభపిశితస * ద్రాసమోదితసింహ
 మరుగునే శునకమాం * సాభిలాష

తే. బ్రవిమలాకారి భవదీయ * పాదపద్మ
 యుగసమాశ్రయనైపుణో * ద్యోగచిత్త
 మన్యుజేరునె తనకుసా * స్వంబుగాగ
 భక్తమందార దుర్భవ * భయవిదూర

పంచమస్కంధము—గంగన.

సీ. ధరణీశమాయచే * తనుదాటగారాని
 పదముసబెట్టంగ * బడ్డజీవుఁ
 డెలమిమైగుణకర్మ * ములజేయుచునులాభ
 మాశించితిరుగుబే * హరిమాడ్కి—
 ఫలమపేక్షించుచు * బాయకజీవుండు
 సంసారగగన సం * చారియగుచు
 ననవరతమునుండు * నామహావనమిందు
 కామలోభాది త * స్కరులుగూడి

తే. ధరణివిజితేంద్రియుడుగాని * నరునిబట్టి
 ధర్మమనియెడి యామహా * ధనమునెల్ల
 నరసికొనిపోవుచుండుదు * రనుచనంబు
 గాన సంసారమందు నా * కాంక్షవలదు.

క. అరయగ సంసారాటవి
 దరలకయాపుత్రమిత్ర * దారాదులనం
 బరగుచునుండెడు వృకములు
 పరువడిన స్తుములను * భక్షించువడిన్

తరలము. ముసిసంస్కృతి ఘోరకానన * మందరంబుల నెల్ల వో
 జెలగిగుల్మలతాత్రుణావల * చేతగహ్వరమైన ని
 శ్చలనికుంజమాలాగు మర్జన * సంజలంగలమక్షీకం
 బులనిరోధము దన్ను పోతిన * బొంబునర్తకనెప్పుడున్.

ఆ. మఱియుసిగ్మహస్త * మార్గంబునందెల్ల
 విషమములనుబొంది * విశ్వమెల్ల
 గడకతోడనిట్లు * గంధర్వనగరంబు
 గాదలంచిమిగుల * మోదమందు.

ఆ. మరగికాననమున * గొఱవిదయ్యముగాంచి
 యగ్నిగోరివెంట * నరుగుమాడి-
 గాంచనంబుగోరి * కలవారియిండ్ల పం
 చలనుదిరుగునరుడు * చలనమంది.

ఆ. బహుకుటిలియగుచు * బహుధనాపేక్షచే
 నెండఘోవులగని * యేగుమ్మగము
 కరణిభ్రమజేసి * గురువులుచారుచు
 నొక్కచోటనిలువ * కుండునెప్పుడు.

ఆ. మఱియునొక్కచోట * మత్తుడెఱవనర
 జోహతాక్షుడగుచు * జూపుదస్పి
 దిక్కెఱుంగ కొండు * దిశకేగుపురుషుని
 కరణిదిరుగునరుడు * నరవరేణ్య.

వీరభద్రవిజయము.

సీ. కమలపగడమునున్న * గాజేసి యిరుసుగా

గావించి కెందమ్మి * కండ్లఁగూర్చి

తగనించుమోసుల * నొగలుగాగావించి

కరమొప్పుఁ గేదఁగి * కాడివెట్టి

సంపెంగ మొగ్గల * చనుగొయ్యలొనరించి

పల్లవంబులుమీద * బరపుజేసి

చెల్లువైనపొగడదం * డలచేతబిగియించి

యెలదీగపలుపులు * లీలఁజొనిపి

శౌఱగు లరసి పువ్వు * తేనెకందెనవెట్టి
 గండురాజకీర * గములగట్టి
 మెఱయ చిగురుగొడుగుమీను * శుక్కెము గ్రాల
 దేరుబన్ని సురభి * తెచ్చెనపుడు.

సీ. ఖద్యోతబృందంబు * గల్పింపవచ్చునే
 పరగ తేజోవ్రదీ * పంబుమీద
 బరగ దేజోవ్రదీ * పంబుశోభించునే
 యఖలంపుఘోర దా * వాగ్నిమీద
 నఖలంపుఘోర దా * వాగ్ని పెంపేర్చునే
 పవలింటిభానుబిం * బంబుమీద
 బవలింటిభాను బిం * బంబు వెలుంగునే
 ప్రళయకాలానల * ప్రభలమీద
 బ్రలయకాలాగ్ని కోటిచే * బ్రజ్వరిల్లు
 మంటగలకంటిమేటి ము * క్కంటిమీద
 వ్రాలనేరదు నీపంపు * చాలుగాని
 జితజగజ్జనసంఘాత * చిత్తజాత.

మ. బలభేద్వాది సురారికిం బలుకు నా * పంతంబు జెల్లింతు ను
 త్పలగంధిన్ దగబొందు శరాలి యతడి * బ్రహ్మాండ భాండావళుల్
 గలుగంజేయు సదాశివుండని యెఱుం * గంజాలుదున్ జాలునే
 కలకంఠీరవకంబుకంఠి ! శివు ప * క్కాణింప నింకేటికిక.

శా. ఏరాదక్ష! యదక్షమానస! వృధా * యీదూషణంబేలరా?
 యోరీ! పాపములెల్ల బోవిడువరా * యుగ్రాక్షుజేపట్టరా
 వైరంబొప్పుదురా శివుండలపరా * వర్జింపరా రాజితో
 త్కారాత్ముండగు నీలకంఠ దెగడం * గారాదురా దుర్మతీ.

సీ. కలయనీరేడు లో * కముల దొంతులతోడ
 బాగొప్ప మూడురూ * పములతోడ
 మూడుమంత్రములతో * మూడుకాలములతో
 భ్రమియించు పుణ్యపా * పములతోడ

సలలితఘోచరా ✧ చరజంతుకోటితో
 భూరితేజంబుతో ✧ భూతితోడ
 జంద్రానలావసీ ✧ జలవాయుగగనాశ్చ
 తరులతోమఱియు ✧ త్రమలతోడ
 భర్గదేవుమహిమ ✧ బ్రహ్మాండములున్నేయు
 గాచు నడచుగాని ✧ కానరాచు
 నిఖిలమెల్ల దాస ✧ నీవును నేనును
 దానకాన నింద ✧ తగదుసేయ.

ఉ. ఒండొరుమందరాంబువుల ✧ నోలిమునిగియు కుప్ప తెప్పలై
 యొండొరు బాయలేకునికి ✧ నున్నదులై నిజబోధవిన్ను నొం
 డొండన దెప్పలై గుణగ ✧ బోన్నతి కూటమిజేర్చి శంభుడా
 కొండలరాజకూతునకు ✧ గూరిమి నిట్లనియెన్ బ్రసన్నుడై.

శా. ఓ వామేశ్వర ! యో కురంగనయనా! ✧ యోకాంత! నీయిప్పమై
 నీవా నన్నును నేలుకొంటివి సతీ! ✧ నీవాడ నేనైతినిన్
 బోవ ద్దండము నందినెక్కి- వడిస ✧ మ్రోదంబుగా బ్రీతితో
 రావే పోదము వెండికొండకు మనో ✧ రాగంబుతో కన్యకా.

భాగవతము-భీభత్సము

శా. ఇంతింతై వటు డింతయైమఱియు దా ✧ నింతైనభోపీధిపై
 నంతై తోయదమండలాగ్రమున క ✧ ల్లంతై ప్రభారాశిపై
 నంతైచంద్రుని కంతయైశ్రువునిపై ✧ నంతైమహారావ్రీటిపై
 నంతై సత్యపదోన్నతుండగుచు బ్ర ✧ హ్మిండాంతసంవర్ధయై.

మ. రవిబింబం బుపమింపబాత్రమగు ఛ ✧ త్రంబై శిరోరత్నమై
 శ్రవణాలంకృతియై గళాభరణమై ✧ సౌవర్ణకేయూరమై
 ఛవిమత్కంకణమై కటిస్థలినుదం ✧ చద్ధంటయై నూపుర
 ప్రవరంబై పదపీఠమై వటుడు దా ✧ బ్రహ్మాండమున్ నిండుచున్.

భాగవతము-భక్తి

శా. అంధేందూదయముల్ మహాబధిరశం ✧ ఖారావముల్ మూకస
 ద్ధ్రంధాఖ్యాపనముల్ నపుంసకవధూ ✧ కాంక్షల్ గృతఘ్నావలీ

బంధుత్వంబులు భస్మహాన్యములు లు * బృద్రవ్యముల్ క్రోడన
ద్గంధంబుల్ హరిభక్తివర్జితముల రి * క్తవ్యర్థసంసారముల్.

సీ. కమలాక్షునర్చించు * కరములు కరములు

శ్రీనాధువర్ణించు * జిహ్వాజిహ్వా

సురరక్షకునిజూచు * చూడుకులు చూడుకులు

శేషశాయికి మ్రొక్కు * శిరము శిరము

విష్ణునాకర్ణించు * వీనులు వీనులు

మధువైరిదివిలిన * మనము మనము

భగవంతు వలగొను * పదములు పదములు

పురుషోత్తమునిమీఁది * బుద్ధి బుద్ధి

తే. దేవదేవుని జింతించు * దినము దినము

చక్రహస్తని ప్రకటించు * చదువు చదువు

కుంభినీధవుజెప్పెడి * గురుడు గురుడు

తండ్రి హరిజేరుమనియెడి * తండ్రి తండ్రి.

సీ. కంజాక్షునకుగాని * కాయంబు కాయమే

పవనకుంభితచర్మ * భస్మిగాక

వైకుంఠుబాగడని * వక్త్రంబు వక్త్రమే

ధమధమాధ్యనితోడి * ధక్కగాక

హరిపూజనము లేని * హస్తంబు హస్తమే

తరుశాఖనిర్మిత * దర్విగాక

కమలేశుజూడని * కన్నులు కన్నులే

తనుకుడ్యజాలరం * ద్రములుగాక

ఆ. చక్రిచింతలేని * జన్మంబు జన్మమే

తరళసలిలబుద్బు * దంబుగాక

విష్ణుభక్తిలేని * విబుధుండు విబుధుడే

పాదయుగముతోడి * పశువుగాక.

సీ. సంసారజీమాత * సంఘంబు విచ్చునే

చక్రిదాస్యప్రభం * జనములేక

తాపత్రయాభీల * దావాగ్నులాటునే
 విష్ణుసేవామృత * వృష్టిలేక
 సర్వంకషాఘాఘ * జబరాసులింకునే
 హరిమనీమాబడ * బాగ్నిలేక
 ఘనవిపద్ధాధాంధ * కారంబులడగునే
 పద్మాక్షునుతిరవి * ప్రభలులేక
 తే. నిరుపమానపునరావృత్తి * నిష్కళంక
 ముక్తినిధి గానవచ్చునే * సుఖ్యునైన
 శారకోదండచింత నాం * జనములేక
 తామరసగర్భునకునైన * దానవేంద్ర.

భాగవతము—శృంగారము.

శా. శ్రీకంఠా ! నినుసీవ యేమటకుమీ * చిత్తంబు రంజించెదన్
 నాకద్వేషుల డాగురించుటకునై * నాడేనుగైకొన్న కాం
 తాకారంబు జగన్నిమజ్జనము నీ * నైచూచెదే జూపెదన్
 గైకోనర్హ ములండ్లు కాముకులు సం * కల్పప్రభూతాత్మకుల్.

సీ. బక యెలదోటలో * నొకవీధి నొకనీడ
 గుచకుంభములమీఁది * కొంగుదలంగ
 గబరికాబంధంబు * గంపింపనుదఃటిపై
 జికురజాలంబులు * సిక్కువడగ
 ననుమానమై మధ్య * మల్లాడజెక్కుల
 గర్జకుండలకాంతి * గంతులిడగ
 నారోహభరమున * నడుగులు దడబడ
 దృగ్దీప్తినంఘంబు * దిశలగప్ప

తే. వామకరమున జాతిన * వలువబట్టి
 కనకనూపురయుగళంబు * గల్లనంగ
 గంకణంబుల ఘణఘణ * తాకరమెసగ
 బంతిచే నాడు ప్రాయంపు * టింతిగనియె.

శా. ఈకాంతాజన మెవ్వడిదొకో † యీయాడురూపంబు ము
న్నేకల్పంబులయందుగాన మజుడీ † యితిన్ సృజింపంగఁ దా
లేకుంటెల్ల నిజంబువల్లభత సీ † లీలావతింజేరగా
నేకాంతుండుగలండా క్రీడలకు నా † కీయింతిసిద్ధించునే.

ఆ. నాలుగంటివాడి † వాలారుజూపుల
శూలిధైర్యమెల్ల † గోలుపోయి
తరలియెఱుక లేక † మఱచెగుణంబుల
నాలిమఱచె నిజగ † నాలిమఱచె.

ఆ. ఎగురవైచివట్ట † నెడలేమిజేదప్పి
వ్రాలుబంతి గొనగ † వచ్చు నెడను
బడతివలువ వీడి † పడియె మారుతహతి
జంద్రధనునిమనము † సంచలింప.

మ. రుచిరాపాంగిని వస్త్రబంధనపరన్ † రోమాంచవిభ్రాజితం
గుచభానానిమితం గరద్వయపుటీ † గూఢీకృతాంగిం జల
త్రచబంధంగని మస్మధాతురత నా † కంపించి శంభుండు ల
జ్జచలింపందనకాంత సూడ గదిసెం † జంద్రాస్య కేల్లమ్మికిన్.

ఆ. సదముసేరవచ్చు † ఫాలాక్షుపాడగని
చీరవీడిపడిన † సిగ్గుతోడ
మగువనగుచు దరుల † మాటునదాగెను
వేల్పుతేడు నబల † వెంటబడియె.

మ. ప్రబలోద్వత్కరిణింగరీంద్రుడు రిమిం † పన్వచ్చు లీలన్ శివుం
డబలా పోకుము పోకవేయనుచుడా † యంబాటి కెంకేలద
త్కబరీబంధమువట్టి సంభ్రమముతో † గౌగిళ్ళనోలార్చెనం
తబహిఃక్రక్రియ నెట్టకేని గదియం † దద్యాహునిర్మకయె

సీ. వీడివెన్నుననాడు † వేణీభరంబుతో

జఘనభారాగత † శ్రాంతితోడ

మాయావఘాటియె † మరలిజూచుచుబాఱు

విష్ణునద్భుతకర్ము † వెంటదగిలి

యీశానుమరల జ ఓ యించెమరుండన

గరిణి వెన్నును కరి ఓ కరణిదాల్చి

కొండలు నేఱులు ఓ గొలకులు వనములు

హరుడు దాటిససంగ ఓ నమ్మహాత్ము

తే. నిర్మలామోఘ రేతంబు ఓ నేలమీద
బడినచోఁతెల్ల వెండియు ఓ బసిడిమయ్యె
ధరణివీర్యంబు వడ దన్ను ఓ దా నెఱింగి
దేవమాయాజడత్వంబు ఓ దెలిసెహరుడు.

క. జగదాత్ముండగు శంభుడు
మగిడను హరితనదు ఓ మాహాత్మ్యమునన్
విగతత్రపుడై నిలచెను
మగువతనంబుడిగి హరియు ఓ మగవాడయ్యెన్.

ఆ. కాముగెలువవచ్చు ఓ గాలారిగావచ్చు
మృత్యుబలముగలిగి ఓ మెఱయవచ్చు
నాడువారిచూపు ఓ టంపఱగెలువంగ
వశముగాదు త్రిపుర ఓ వైరికెన.

సీ. నీపాదకమలంబు ఓ నెమ్మిడగ్గఱగాని
తరలిపోవంగ బా ఓ దములురావు
నీకరాబ్జంబులు ఓ నెఱినంటితివగాని
తక్కినపనికి హా ఓ సములుసారవు
నీవాగమృతధార ఓ నిండగ్రోలగగాని
చెపు లచ్యుభాషలు ఓ సేరివినవు
నీసుందరాకృతి ఓ నియతిజూడగగాని
చూడవన్యంబుల ఓ జూడ్కికవలు

ఆ. నిన్న కాని పలుక ఓ నేరవుమాజిహ్వా
లోల్లననుచుబలుక ఓ నోడవీవు
మామనంబులెల్ల ఓ మరపిదొంగిలితివి
యేమిసేయు వార ఓ మింకగృష్ణ.

చ. సిరికినుదారచిహ్నములు * సేయు భవచ్చరణారవిందముల్
 సరసిజన్మత మాతపము * సంవదజేతి మెట్టకేలకున్
 మరలగలేనా మామగల * మాటల నొల్లము వద్దగంధముల్
 మరిగినతేటులస్యకుసు * మంబులకుం జన నిచ్చయించునే.

ఆ సవతులేకి సీవి * శాలవక్షస్థలి
 దొలసితోడగూడ * దోయజాషి
 మనపు మనచునెపుడు * మాకాంత నిపాద
 కమలజము గోరు * గాదెకృష్ణ.

ఉ. అత్తులమామలున్ వగవ * నాడికకోడకనాధులన్ శుగా
 యత్తులజేసి యిల్వరుస * బ్రాహ్మణిభోవగ నీదుసవ్వులన్
 మెత్తనిమాటలన్ మరుడు * మేలకని యేచినవచ్చినారమే
 పొత్తులమొల్ల మోపురుష * భూషణ! దాస్యము లిచ్చికావవే.

మ. మగువల్సెకరె తొల్లివల్లభులకున్ * మన్నించి తద్వల్లభుల్
 మగపల్లతుంబు దలంపరే తగులముల్ * మాపాలనేపుట్టినే
 మగవా రాడెఱుమాటలేతగవు నీ * మాటల్ మనోజాగ్నిచే
 బాగులంజాలము కఁగిలింపుము మముంబుణ్యంబు పుణ్యాత్మకా.

ఉ. కుండలదీప్తిగండమును * గుంచితకుంతలఫాలమున్ సుధా
 మంతపల్లవాధరము * మంజులహాసవిలోకనంబునై
 యుండెడి సిముఖులుగని * యుండగవచ్చునె మన్మధేక్షుకో
 దండవిముక్తబాణముల * దాసులమయ్యెద మాదరింపవే.

సీ. సీయధరామృత * నిర్ఘరంబులనేడు
 సేరివాతెరలవై * జిలుకకున్న

సీవిశాలాచిత * నిర్మలవక్షులు
 గుచకుట్మలంబుల * గూర్పకున్న

సీరవ్యాతరహస్త * సీరజాతంబులు
 చికురబంధంబుల * జేర్పకున్న

సకృపాలోకన * నివహంబుమెల్లన
 నెమ్మొగంబులమీద * నెఱపకున్న

ఆ. నీనవీచమాన ధీ నీయ సల్లాపంబు
 కర్ణరంధ్రదిశల ధీ గప్పకున్న
 నెట్లు బ్రదుకువార ధీ మొందుజేరెడువార
 మధిప వివగదగదె ధీ యాడుకుయులు.

మ. భవదాలోకనహాసగీతజములై ధీ భాసిల్లుకామాగ్నులన్
 భవదీయాధరపల్లవామృతముచే ధీ బాపందగుబాపవే
 ని వియోగానలహేతిసహతులచే ధీ నిరైభవచ్చింతలన్
 భవదంఘ్రిద్వయవీధి బాఁదెడము నీ ధీ పాదంబు లాసంబ్రయా.

క. తరుమృగ ఖగగోగణములు
 కరమొప్పెడు నిన్నుగన్న ధీ గానము విన్నం
 గరగి పులకించునబలలు
 గరగరె నిను గన్న నీదు ధీ గానమువిన్నన్.

నీ. ఈపంచబాణాగ్ని ధీ నేవెంటనార్జుము
 నీమంజువాగ్నప్తి ధీ నెగడదేని
 నీచున్మథాంభోధి ధీ నేత్రోప గడతుము
 నీదృష్టినావయై ధీ నిలువదేని
 నీచిత్తజభ్యాంత ధీ మేజాడ జెఱతుము
 నీహాసచంద్రిక ధీ నిగుడదేని
 నీదర్పకజ్వర ధీ మేభంగి నడతుము
 నీనవాధరసుధ ధీ నింపవేని

ఆ. నెట్లు నిర్వహింతు ధీ మేలాగు మాలాగు
 కరుణసేయవేని ధీ గడియవేని
 మరుడు నిర్దయుండు ధీ మననిచ్చునే యశో
 దాకుమార యువతి ధీ ధైర్యచోర.

నీ. మానినీమన్మధు ధీ యాదవుగానరే
 సలలితోదారవ ధీ తృకములార
 సలలితోదారవ ధీ తృకవైరిగానరే
 సుందరీన్నతలతా ధీ రుజ్జనములార

సుందరోన్నతలతా ✦ ధ్వజభంజుగానరే
 ఘనతరలసదశో ✦ కంబులార
 ఘనతరలసదశో ✦ కస్పూరి గానరే
 నవ్యరుచిరకాంచ ✦ నంబులార

ఆ. నవ్యరుచిరకాంచ ✦ నకిరీటుగానరే
 గహనపదవికురవ ✦ కంబులార
 గహనపదవికురవ ✦ కినివాసి గానరే
 గణికలార చారు ✦ గణికలార.

సీ. కొమ్మకు బువ్వులు ✦ గోసినాడిక్కడ
 మొనసి పాదాగ్రంబు ✦ మోపినాడు
 సతినెత్తుకొని వేడ్క ✦ జరిగినాడిక్కడ
 దృణములో లేదిదె ✦ తెరవజాడ
 ప్రేయకు ధమ్మిల్లంబు ✦ వెట్టినాడిక్కడ
 గూర్చున్న చొప్పిదె ✦ కొమరుమిగుల
 నింతికిగెమ్మోవి ✦ యిచ్చినాడిక్కడ
 వెలది నిక్కినగతి ✦ విశదమయ్యె

ఆ. సుదతితోడ నీరు ✦ సొచ్చినాడిక్కడ
 జొచ్చితావెడలిన ✦ చోటులమరె
 దరుణిఁగాముకేళి ✦ దనిపినాడిక్కడ
 ననగి పెనగియున్న ✦ యందమొప్పె

సీ. ఒకయెలనాగచే ✦ యూదినాడిక్కడ
 సరసనున్నవి నాల్లు ✦ చరణములును
 నాక నిలవేణితో ✦ నొదిగినాడిక్కడ
 మగజాడలోనిదె ✦ మగువజాడ
 యొక లేమ మ్రొక్కిన ✦ నుడివినాడిక్కడ
 రమణిమ్రొక్కిన చొప్పు ✦ రమ్యమయ్యె
 యొకయింతికెదురుగా ✦ నొలిసినాడిక్కడ
 యొకనోయ్యముఖములై ✦ యంఘ్రులొప్పె

ఆ. నొక తెవెంట దగుల * నుండక యేగినా
 డడుగుమీదదరుణి * యడుగులమరె
 నబల లిరుగెలంకు * లందురాదిరిగినా
 డారుపదిములున్న * వమ్మయిచట.

—:భాగవతము - వేదాంతము :—

సీ. భూమిశచివవయ్య * పూర్వకాలమునఁ బు
 రంజనుండునునొక్క * రాజుగలఁడు
 నతనికి విజ్ఞాతుఁ * డనువేరఁడగిన వి
 జ్ఞాత చేసితుండగు * సఖుఁడు గలఁడు
 నాపురంజనుఁడు పు * రాస్వేషియై ధరా
 చక్రంబుగలయంగ * సంచరించి
 తనకనుకూపమై * పెనుపొందు పురమొందు
 నీక్షింపఁ జాలక * విమనుడగుచు

తే. గీ. నేపురములుర్విఁ బొడగనె * నాపురములు
 గామములఁ గోరు తనకు న * క్కామములను
 బొందుటకు వానిని ననర్హ * ములుగఁ దనమ
 నమునఁ దలఁచి యొకానొక * నాడతండు.

వ. చనుచున్న సమయుబున హిమవత్పర్వత దక్షిణసానువులందు.

సీ. వరనవద్వారక * వాటగవాక్షతో
 రణదేహళీగోపు * రముల నొప్పి
 ప్రాకారయంత్రవ * ప్రప్రతోళీపరి
 ఘాట్టాలకోపవ * నాళిఁ దనరి
 సౌవర్ణరౌప్యాయ * సఘనశృంగంబుల
 రమణీయవివిధగే * హములమింది
 రధ్యాసభాచత్య * రధ్వజక్రీడాయ
 తనసుచై త్యావణ * తలిఁదనర్చి

జే. మరకతస్పృటికవిదూర డ మణివినూత్న
 మాక్తికాయత ఖచితహ డ ర్మ్యములు గలిగి
 విద్రుమ ద్రుమవేదుల డ నెలయునొక్క
 పురముఁ గనె భోగవతికెనఁ డ బోలుదాని.

భాగవతము - రాద్రము.

సి. పంచాననోద్భూత డ పావకజ్వాలలు
 భూనభోతరమెల్ల డ బూరితముగ
 దంష్ట్రాగకురాభీల డ ధగధగాయితదీప్తి
 నసురేంద్రనేత్రము డ లంఘములుగ
 గంటకసన్నిభో డ త్కరకేసరాహతి
 నభ్రసంఘము భిన్న డ మై చలింపఁ
 బ్రళయాభ్రచుచలా డ ప్రతిమభాస్వరములై
 ఖరనఖగోచులు డ గ్రమ్ముదేర

తే. సటలు ఝలిపించి గర్జించి డ సంభ్రమించి
 దృష్టిసారించి భామలు బం డ ధించి కెరలి
 జిహ్వయాడించి లంఘించి డ చేతనొడసి
 పట్టె నరసింహు డాదితి డ పట్టి నధిప.

క. సరకుగొనక లీలాగతి
 నురగేంద్రుడు మూషకంబు డ నొడిసినభంగిన్
 నరకేసరి దనునొడిసిన,
 సురవిమతుడు ప్రాణభీతి డ సుడివడియె నృపా.

క. సుర రాజవైరిలోబడె,
 పరిభావితసాధుభక్తి డ పటలాంహునకున్
 నరసింహునకు నుదంచ
 త్ఖతరజిహ్వనకు నుగ్ర , తరరంహునకున్.

మ. విహగేంద్రుండహివచ్చుకై వడిమహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండుసా
 గ్రహుడై యూరువులండు జేర్చినఖ సం డ ఘాతంబులన్ వ్రచ్చెదు
 స్సహు దంభోళికతోరదేను నచలో డ త్సాహున్ మహాబాహునిం
 ద్రహుతాళాంతకభీకరున్ ఘనకరున్ డ దైత్యాన్వయ శ్రీకరున్.

భాగవతము యుద్ధవర్ణనము

సీ. సమదపుష్పంధయం ధ్రుంకారములుగావు
 భీషణకుంభీంద్రం బృంహితములు
 వాయునిర్గతపద్మం వనరేణువులుగావు
 తురగరింఖాముఖిం ధూతరజము
 లాకీర్ణజలతరం గాసారములుగావు
 శత్రుఫనుర్ముక్తం సాయకములు
 కలహంససారసం కాసారములుగావు
 దనుజేంద్రసైన్యకం దాబకములు
 కమలకల్పారకుసుమ సం ఘములుగావు
 చటులరిపుశూలఖడ్గాది సాధనములు
 కన్య నీవేలరణరంగం మనగసేల
 వత్తువేగమ నిలువుము వలదావలదు.

వ. అనిన బ్రియునకుం బ్రియంబు జనియింప డగ్గఱి.

ఉ. దానవులైన నేకు మరి డైత్యసమూహములైన సేమి నీ
 మానితి బాహుదుర్గముల మాటున నుండగ నేమిశంక నీ
 తో నరుదెంతునంచు గర తోయజముల్ ముకుళించి మ్రొక్కె
 నమ్మానిని దన్ను భర్త ధ్రువమాన పురస్కరదృష్టిజూడగన్.

వ. ఇట్లు తనకు మ్రొక్కిన సత్యభామను గరకమలంబుల గ్రుచ్చి
 మురాసురపాశపరివృతంబైన ప్రాజ్ఞోత్తిషంబు డగ్గరి.

మ. గదచే పర్వతదుర్గముల్ శకలముల్ గావించి సత్తేజిత
 ప్రదర్శనేణుల శస్త్రదుర్గచయముల్ భంజించి చక్రాహతిం
 జెదరణ వాయుజలాగ్ని దుర్గముల ని శ్శేషంబులంజేసి భీ
 ప్రదుండై వాలునద్రుంచె గృష్ణుండు మురం ప్రచ్ఛన్నపాశంబులన్.

శా. ప్రాకారంబు గదాప్రహారముల ను త్పాటించియంత్రంబులున్
 నాకారాతుల మానసంబులును భి న్నత్వంబు సెందంగ న

స్తాకా కారుఁడు శౌరి యొత్తైవిలయో * ధూతాభ్రనిష్ఠాతరే
భాకాతిన్యము బాంచజన్యము విము * క్క ప్రాణిచైతన్యమున్.

మ. బలవంతుండు ధరాసుతుండు గనె శుం * భద్రదాజబింబోపరి
స్థలశంపాన్వితమేఘమోయననగేం * ద్రస్కంధపీఠంబుపై
లలనారత్నముఁగూడి సంగరకథా * లాపంబులందేలును
జ్వలనీలాంగుఁగనన్నిషంగుఁ గుహనా * చంగున్ రణాభంగునిన్.

వ. కని కిలహంబునకు నరకాసురుండు గమకింపం దమకింపగ
విలోకించి సంత్రభమాబున

శా. వేణిన్ జొల్లెమువేట్టి సాఘటితనీ * వీబంధయై భూషణ
క్రేణిందాల్చి కుభేందమడలమఠీ * చీజాలముల్ పర్వగా
బాణింబయ్యెద చక్క-గాదాటిమిశుం * భద్రీర సంరంభయై
యేణిలోచన లేచి నిల్చెదన ప్రా * జేశాగ్రభాగంబునన్.

క. జన్యాబున దనుజులనా, ర్జన్యము లుడుపంగోలిఁచనుచెంచిన సా
జన్యవతిజూచి యదురా, జన్యశ్రేష్ఠుండు సరస * సల్లాపములన్.

క. లేమా దనుజుల గెలువగ. లేమా నీవేలకడగి * లేచితివిటురా
లేమాను మానవేనా, లేమ విల్లందికొనుము * లీలంకేలన్.

క. హరిణాక్షికి హరి యిచ్చెను, సురసకరోల్లాసనమును * శూరకతోరా
సురసైన్యత్రాసనమును, బరగర్వి నిరాసనమును * బాణాసనమున్.

శా. ఆవిల్లందిబలంబునొంది తదగ * న్యానంతతేజోవిశే
సావిశ్కృత మహాప్రతాపమున వీ * రాలొకదుగ్లోకయై
తావేగన్ సగుణంబుజేసె ధనువున్ * దన్వంగి దైత్యాంగనా
గ్రీవాసంఘము నిర్గుణంబుగ రణ * క్రీడామహోత్సంతతోన్.

క. నారి మొరయించె రిపుసే, నారిఖణహేతువైస * నాదమునిగుడన్
నారీమణి జలసంప, న్నారీభాదికము మూర్ఖ * నందనరేంద్రా.

పోతన శృంగారవీర రసమాల ప్రకర్షతి.

సీ. సౌఖ్య కంకణ * యుణయుణవినదంబు
శింజినీరవముతోఁ * జెలిమిసేయుఁ

దాటంగిమణిగణ * ధగధగద్దీపులు
 గండమాడలరుచి * గప్పికొనగ
 ధవళతరాపాంగ * ధళధళశోమలు
 బాణజాలప్రభా * పటలినడప
 శరసాతిఘమఘమ * శబ్దబు పరిపంఛ
 సైనికకలకల * స్వనమునుడువ
 వీరశ్శౌగార భయకౌద్ర * విస్మయములు
 గలసి భామినియయ్యెనో * కాకయనగ
 సమువుదొడుగుట దివుచుట * యేయు కెల్ల
 నెఱుగరాకుండ ననిసేసె * నిందువదన.

మ. పరుజూచు స్వరుజూచు నొంపనలరిం * పన్ రోషరాగోదయా
 విరతభ్రూకుటి మాదళోసములతో * వీరంబుశ్శౌగారమున్
 జరగంగన్నుల గెంపుసాంపుఁబరగం * జండాస్త్రసంహోహమున్
 సరసాలోకసమూహమున్నెఱపుచుం * జంద్రాస్యహేలాగతిన్.

మ. అలిసీలాలక చూడ నొప్పెనఁగె బ్ర * త్యాలీఘపాదంబుతో
 నలిక స్వేదవికీర్ణ కాలకలతో * వాకర్ణికానీతస
 ల్లలితజ్యోనఖపుజడిధితులతో * లక్ష్మ్యావలోకంబుతో
 వలయాకారధనుర్విముక్త విశిఖ * వ్రాతాహతారాతియె.

సీ. బొమ్మపెండ్లిండ్లకు * బోనొల్లననుబాల
 రణరంగమునకెట్లు * రాదలంచె
 మగవారిఁ గనినఁదా * మఱుఁగుఁజేరెడునితి

పగవారిఁగెల్వ నే * పగిదిఁజూచెఁ
 బసిడి యయ్యెలఁతుకు * భయమందుభీరువు
 ఖగింపఁగఁగఁధ మే * కడిదినెకె-

సఖులకోలాహల ముఱొత్వొకన్య.

కట్టెనొకఁ బుష్పముల కె * బృంగినోర్చె

నీలకంఠములకు * నృత్యంబుగరపుచు
 నలసితలగిపోవు * నలరుబోడి
 యేవిధమున నుండె * నెలమి నాలీధాది
 మానములును రిపుల * మాననుడవ.

సీ. వీణచక్క-గబట్టు * వెరవెఱుంగనికొమ్మ
 బాణాసనంబెట్లు * పట్టనేరై
 మ్రూకున దీఁగె గూ * ర్పంగ నేరనికొమ్మ
 గుణము నేక్రియ ధనుః * కోటిఁగూరై
 సరవిముత్యముగ్రువ్వ * జాలనియబల యే
 నిపుణతసంధించె * నిశితశరము
 జలుకకు బద్వంబు * చెప్పనేరనితన్ని
 యస్త్రమంత్రములెన్నఁ * డభ్యసించె
 బలుకమనినబెక్కు * పలుకనిముగ్ధయే
 గతినొనరై సింహ * గర్జనంబు
 లనఁగమెర సెద్రిజగ * దభిరామగుణధామ
 చారుసత్యభామ * సత్యభామ.

శా. జ్యోవల్లిధ్వని గర్జనంబుగ సురలో * సారంగయానంబుగా
 నావిల్లింద్రశరాసనంబుగ సరో * జాతసుండు మేఘులుగా
 దావిద్యులతభంగినితసురజ * ద్రావాగ్నిమగ్నంబుగా
 బ్రావృటా-లము సేసె బాణచయ మం * భశ్శీకరక్రేణిగాన్.

సీ. రాకేందుబింబమై * రవిబింబమైయొప్పు
 సీరజాతేక్షణ * నెమ్మొగంబు
 కందర్పకేతువై * ఘనధూమకేతువై
 యలరుపూబోడిచే * లాంచలంబు

భావజుపరిధియై * క్ర శయాదుక-కరిధియై

మెఱయు నాకృష్టమై * మెలతచాకు

మంబుప్రవాహమై * యనలసందోహమై

తనరారు నింతి సఠ * దర్శనంబు

హర్షదాయియయి మ * హరోషదాయియై

పరిగుమ ద్దరాలి * బాణవృష్టి

హరికిని రికిజూడ * నందందశృంగార

పరిరిసమ లొలి * విస్తరిల్ల.

కి. శింపాలతాభ బెడిదపు, టంకరచే ఘోరదాన * వాసీకంబున్
పెంపరి సన్నాహంబుల, సొంపరి భూసుతుని వెనుక * జొచ్చెన్ విచ్చెన్.

వ. అయ్యవసరంబున గంససంహారి మనోహరిణింజూచి సంతో
షకారియుం గరుణారసావలోకనప్రసారియు మధురవచనసుధారస విసా
రియుం దదీయసమర సన్నాహనివారియు నై యిట్లనియె.

క. మగువమగ వారిముందర, మగతనమున్ సూకరణము * మానుటనీకున్
మగతనము గాడు దనుజులు, మగువల దెసజనరుమగల * మగతొటహరి.

కి. నరకా ఖండించెద మ

తూరకాండానవిముక్త * ఘనశరముల భీ

కరకాయ నిన్ను సురకి

న్నరకాంతలు సూచినేడు * సంతసమందన్.

వ. అని కలికి హరి నరకాసుర యోధులమీద శతఘ్నియనుడి
వ్యాస్త్రము బ్రయోగించిన నొక్క వరుసను వారందఱు మహావ్యధజెం
దిరి మరియును.

మ. శరవిచ్చిన్న తురంగమై కటుగదా * సంభిన్నమాతంగమై

యురుచక్రాహతవీరమధ్య పదబా * హుస్కంధముఖ్యాంగమై

సురభిశ్చైస్సన్యముదైన్యముకౌబారియుచున్ * శోషించువైన్యంబుతో
హరిమోల న్నిలువంగలేక పరచెన్ * హాహానినాదంబులన్.

వ. అప్పుడు.

అ. వె. మొరసి దనుజయోధి * ముఖ్యులు నిగిరించి

శైస్త్రసముదయముల * జనవ కేణ్య

మురహారుడు వర్జున * మూడేసికోలల

ఖండితంబుసేసె * గదనమందు

క. వెన్నుని సత్యనుమోచుచు

బదనఖరచంచు * పక్షాహతులన్

భిన్నములుసేసె గరుడండు

పన్నిన గజసముదయముం * బారవఘుభ్యం.

వ. మరియు విహగరాజపక్షవిక్షేపణసంజాతవాతుంబు సైరింపం
బాలక హతశేషంబయిన సైన్యంబు పురంబుసొచ్చుటం జూచి నరకా
సురుండు మున్నువజ్రాయుధంబుం దిరస్కరించిన తనచేతశక్తిగొని గరు
జునివైచె సతండును విరులదండ్రవేటున జలింపని మదోద్దండ్రవేదంబు
నుంబోలె విలసిల్లె నయ్యవసరంబున గజారూఘుడయి కలసారంగంబున

మ. సమదేభేంద్రమునెక్కి భూమిసుతుండా * చక్రాయుధున్ సైవభూ

లముచేబట్టినయంతలోన రుచిమా * లాభిన్ను గోరాసురో

త్తమచక్రంబగు చేతిచక్రమున దై * త్యభ్రవ్వింసి ఖండించె ర

త్నమయోదగ్రవినుత్పకుండల సమే * తంబైన తస్మాద్ధమున్.

శా. ఇల్లాలం గిటియైన కాలమున ము * స్నేనంచు ఘోషింతునో

తల్లి నిన్నుదలచియైన నిచటం * దన్నుంగృపంగావడే

చెల్లంబోతలద్రెంచెనంచునిలనా * ష్టేషించుచందంబునం

ద్రెశ్శేంజప్పుడుగాగ భూమిసుతుడు * ద్విపాహవక్షోణిపై.

క. కంటిమి సరకుడు పడగా

మంటిమి నేడనుచువెస న * మర్త్యులు మునులున్
మింటం బువ్వులుగురియుచు
బంటింపకపోగడి రోలి * బద్దడభాక్షున్.

భాగవతము-అద్భుతరసము

౧. ఇంతితై వటుసింతయై మఱలదా * నింతైనభోవీధిపై
నంతైతోయదమండలాగ్రమున క * ల్లంతై ప్రభారాశిపై
నంతై చంద్రుని కంతయైభృవునిపై * సంతైమహార్యాటిపై
నంతై సత్యపదోన్నతుండగుచు బ్ర * హ్మాదాంతసంవర్ధియై.

౨. రవిబింబంబుపమింపబాత్రమగు ఛ * త్రంతై శిరోరత్నమై
శ్రవణాలాకృతియై గభాభరణమై * సావర్ణకేయూరమై
ఛవిమత్కంకణమై కటిస్థలినుదా * చద్లంతుయై నూపుర
ప్రజరంబై పదపీకమై వటుడు దా * బ్రహ్మాండమున్నిండుచో.

భాగవతము-రెండ్రముల పద్యములు

సీ. ఇది నాకు నెలవని * యేరీతిబలుకుదు

నొక-నోటనక యెందు * నుండనేర్తు

శెప్పనివాడనం * చేమనిపలుకుదు

నాయంతవాడనై * నడవనేర్తు

నీనడవడియని * యెట్లుతక్కాణింతు

బూనిముప్పోకలఁ * బావనేర్తు

నదినేర్తు నిదినేర్తు * నని యేలచెప్పంగ

నేరువులన్నియు * నేననేర్తు

నొరులుగారు నాకు * నొరులకు నేనాదు

నొంటివాడ చుట్ట * మొకఁడులేఁడు

సిరియు వొల్లిగలగు * చెప్పెదనాటెంకి
 సుజనులందు దరచు * సాచ్చియుండు.

సీ. మాసరివాడవా * మాపాపగొనిపోవ

నేపాటి గలనాడ * వేదివంశ

మొందజన్మించితి * వెక్కడ బెరిగితి

వెయ్యది నడివడి * యెవ్వ జేతులు

మానహీనుండవు * మర్యాద లెఱుగవు

మాయగైకొని కాని * మలయరావు

నింరూపమున శత్రు * నివహంబుపైబోవు

వసుధేశుడవుగావు * వావిలేదు

కొమ్మనిమ్మ సేవు * గుణరహితుండవు

విడువు విడువ వేని * విలయకాల

శిఖిశిఖాసమాస * శిఖిశిలీమిఖముల

గర్వమెల్ల గొందు * గలహముదు.

సంపూర్ణము.

వైద్య గ్రంథములు.

	రూ		అ
కార్ జ్యోధరసంహిత	8	దంతవైద్యము	0 8
వస్తుగుణప్రకాశిక		అశ్వలయేణసారం	0 8
షీ వా॥ శాస్త్రీగారు	5	వస్తుపాకావళి	0 8
సర్వమూలికాయోగమంజరి	6	చికిత్సాసర్వము	1 0
ఆనుభవదీపిక శ్రీ॥ కృ॥	1	వైద్యరహస్యచింతామణి 1 భా॥	0 12
భిష్మకకాశిక డిటా	1	డిటా 2 భా॥	0 12
అంధ్రభైవజ్యరత్నావళి డిటా	2	శతలేహ్యపాకావళి	9 8
అయుశ్యదోషధరత్నాకరము డిటా	3	నేత్రవిద్య	0 8
బసవరాజీయము	7	బాలగ్రహచికిత్సలు	0 4
అంగ్లేయవైద్యచింతామణి	5	డిటా చిన్నసైజు	0 1
పిదమూలికాగణావ్యయము	1	అనుపానమంజరి	0 8
పులిప్పాణివైద్యము	1	సహజేంద్రకృతవైద్యము	0 4
యూనానికవైద్యమృతం	0	బ్రహ్మచికిత్సలు	0 8
నుసుతురోగనివారిణి	0	భస్మప్రదీపిక	0 14
స్వప్నవైద్యం 1 భా॥	0	వాడీపర్వత్రయము	0 6
డిటా 2 భా॥	0	ఆనుభవవైద్యము 1, 4 భా॥	2 8
అయుశ్యదవైద్యమృతము	0	డిటా 5, 8 భా॥	2 8
నుఖిరోగచికిత్సలు	0	ఆనుభవస్వప్నవైద్యము	1 0
విషవైద్యము	0	అగస్త్యప్రోక్తము	2 0
రసప్రదీపిక	0	అక్షరము	0 8
సవైద్యజీవనం	0	వైద్యనిధానము	0 8
వైద్యకతశ్లోకములు	0	వైద్యమృతము	1 4
బంగారుయోగములు	0	వస్తుగుణప్రదీపిక	3 0
ఈ నామలు గలిన పుస్తకం	0	వశిష్టప్రోక్తము (పులిప్పాణి)	1 8
గోసాయిచిటికలు వెగడి	0	వాణీకరణకల్పదుర్గము	1 8
బైరానిచిటికలు డిటా	0	వ్యాసప్రోక్తము	1 8
వాడీపర్వజానం	0	విషవైద్యచింతామణి	2 0
నల్లీమహా శాస్త్రము	0	ప్రసిద్ధాంగ్లేయదోషధయోగం	1 0
మిలటరీపాక శాస్త్రము	0	సర్పశాస్త్రము	0 8
వస్తుగుణప్రదర్శిని 800 పే॥	1	సన్నిపాతికర్పము	1 0
ధన్వంతరీవిజయం	0	సర్వార్థసంగ్రహము	2 0
స్త్రీజనకల్పతరువు	1	సర్వావధగుణకల్పము	8 0

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్స్- డిపో, రాజమండ్రి.

